

EINDRAPPORT

Natuurlijk bevoegd

Onderzoek naar de invulling van de provinciale regierol
bij natuurcompensatie

Provincie Utrecht | mei 2017

| Voorwoord |

Natuurcompensatie lijkt op voorhand eenvoudig; een stuk beschermde natuur dat door een ingreep verdwijnt, moet ergens anders weer worden aangelegd. Bij de start van dit onderzoek kwamen we er achter dat natuurcompensatie niet zo eenvoudig werkt. Uit eerdere (rekenkamer)onderzoeken was al gebleken dat er onduidelijkheid heerst over onder andere complexe wet- en regelgeving en de rol van provincies bij natuurcompensatie. Die rol is namelijk afhankelijk van wie het initiatief neemt om een ingreep in het beschermde natuurgebied te doen. De afgelopen jaren is meer duidelijkheid in de rol van de provincies verschaft en zijn bevoegdheden op het gebied van natuur steeds meer naar de provincies overgedragen. Hierdoor zijn de provincies centraal komen te staan bij natuurcompensatie. Daarbij kunnen provincies kiezen voor een beknopte rolopvatting (door gemeenten het afstemmen en controleren van de compensatiemaatregelen te laten uitvoeren) of een uitgebreidere rolopvatting (door zelf meer grip en controle te houden bij het vastleggen, controleren en monitoren van de compensatieafspraken).

Met dit onderzoek hebben we het complexe beleidsveld rond natuurcompensatie inzichtelijk gemaakt (onder andere via een infographic) en zijn de verschillen in rolopvatting tussen de Randstadprovincies op het gebied van natuurcompensatie weergegeven in een provincievergelijking.

Dit rekenkameronderzoek is uitgevoerd met medewerking van de ambtelijke organisaties van de Randstedelijke provincies, vertegenwoordigers van het Utrechts Landschap, Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland en collega's van de Algemene Rekenkamer en Zuidelijke Rekenkamer. Er was bij alle betrokkenen sprake van een grote bereidheid om mee te werken. We danken de betrokkenen voor hun medewerking aan dit onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd door drs. Dharma Tjiam (onderzoeker tot eind januari 2017), Manon Laan MSc. (onderzoeker) en drs. Steven van Oostveen (projectleider).

dr.ir. Ans Hoenderdos-Metselaar MBA
bestuurder/directeur Randstedelijke Rekenkamer

Inhoudsopgave

INFOGRAPHIC 	4
CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN 	6
PROVINCIEVERGELIJKING 	10
REACTIE GEDEPUTEERDE STATEN 	17
NAWOORD REKENKAMER 	19
1 INLEIDING	20
1.1 Aanleiding	20
1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen	21
1.3 Afbakening	22
1.4 Beoordelingskader en werkwijze	22
2 ACHTERGROND	25
2.1 Natura 2000	25
2.2 Natuurnetwerk Nederland (voorheen Ecologische Hoofdstructuur).....	27
2.3 Bosgebieden	30
2.4 Autonoom beleid	30
2.5 Samenvattend	30
3 PROVINCIAAL COMPENSATIEBELEID	32
4 BEPALEN COMPENSATIEOPGAVE	37
5 REGISTREREN BESCHERMDE NATUUR	39
5.1 Registratie beschermde natuur en natuurcompensatieprojecten	39
5.2 Registratie mogelijke natuurcompensatielocaties.....	40
6 BORGEN COMPENSATIEAFSPRAKEN	42
7 MONITORING EN VELDCONTROLES	44
7.1 Monitoring	44
7.2 Veldcontroles.....	45
8 INFORMATIEVOORZIENING	46
8.1 Informeren PS	46
8.2 Openbaar maken informatie.....	47
BIJLAGE A GERAADPLEEGDE BRONNEN.....	48
BIJLAGE B GERAADPLEEGDE PERSONEN.....	50
BIJLAGE C OVERZICHT PROJECTEN.....	51

Infographic

NATUURWAARDE EN BESCHERMING

Beschermd natuurgebied
U bent hier te gast

Mag hier een camping komen?

INTRODUCTIE

We hebben in Nederland natuurgebieden die we zo waardevol vinden, dat ze beschermd worden door de overheid. In principe mogen er in deze gebieden geen ingrepen plaatsvinden die de natuur aantasten. Alleen als het echt nodig is en onder strenge voorwaarden is een ingreep soms toch mogelijk. Daarbij moet de aangetaste natuur gecompenseerd worden. De provincie voert de regie bij deze natuurcompensatie.

Bescherming van natuurgebieden

Vanuit Europese, landelijke en provinciale wet- en regelgeving:

- 1. Natura 2000** is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden. In Natura 2000 gebieden worden bepaalde diersoorten en hun natuurlijke leefomgeving beschermd.
- 2. Natuurnetwerk Nederland (NNN)** is het Nederlandse netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden (voorheen Ecologische Hoofdstructuur).
- 3. Bos** (Gebied buiten de bebouwde kom met een oppervlakte van minstens 0,1 ha. of een rij van minstens 20 bomen).
- 4. Andere beschermde natuurgebieden**
Aanvullend kan de provincie gebieden beschermen. Bijvoorbeeld waar veel weidevogels broeden.

INGREEP

Mag deze weg verbreed worden?

Afweging

In principe is aantasting van beschermde natuurgebieden door ruimtelijke ingrepen niet toegestaan, tenzij:

- A** Het gaat om een groot openbaar belang...
- B** ... waarvoor geen reële alternatieven beschikbaar zijn en...
- C** ... de negatieve effecten op de natuur zoveel mogelijk beperkt en gecompenseerd worden.

Natuurcompensatie bij ingreep

De initiatiefnemer van de ruimtelijke ingreep moet het natuurgebied dat verdwijnt compenseren.

1 - of - 2

Bij voorkeur door fysieke compensatie

In uitzonderlijke gevallen is financiële compensatie mogelijk. [niet voor Natura 2000 en voor bosgebieden]

Onderzoek naar de rol van de provincie

De provincie is verantwoordelijk voor natuurcompensatie. Hierbij gaat het om:

1 Concreet en actueel beleid voor natuurcompensatie

2 Het bepalen van de natuurcompensatie-opgave

3 Het registreren van natuurgebieden en compensatieprojecten

4 Het borgen van de uitvoering van natuurcompensatie

5 Het monitoren van natuurcompensatie

6 Informatie verstrekken over natuurcompensatie

Dit zijn de onderdelen waarnaar de Randstedelijke Rekenkamer onderzoek doet.

Conclusies en aanbevelingen

In het dichtbevolkte Nederland is natuur een schaars goed. Met diverse vormen van natuurbeleid probeert de overheid natuur te ontwikkelen, te beschermen en de kwaliteit ervan te verbeteren. Aantasting van beschermd natuurgebieden door ruimtelijke ingrepen (zoals een verbreding van een weg) is in principe niet toegestaan. Enkel ruimtelijke ontwikkelingen die een groot openbaar belang dienen en waarvoor geen alternatieven zijn, kunnen onder strikte voorwaarden worden toegestaan. De negatieve effecten op de natuur dienen daarbij zoveel mogelijk beperkt te worden en het natuurgebied dat wordt aangetast, moet door de initiatiefnemer van de ingreep gecompenseerd worden. De compensatiemaatregelen zijn afhankelijk van het beschermingsregime waaronder het natuurgebied valt. Zo zijn deze strenger voor de aantasting van een Natura 2000-gebied dan voor de aantasting van een natuurgebied dat alleen binnen het Natuurnetwerk Nederland (voorheen Ecologische Hoofdstructuur) valt. Naast de twee genoemde beschermingsregimes geldt er ook een beschermingsregime voor bosgebieden en eventueel een beschermingsregime voor gebieden die de provincie onder autonoom beleid heeft aangewezen als beschermd (natuur)gebied, zoals belangrijke weidevogelgebieden. Indien er bij een ingreep tegelijkertijd meerdere beschermingsregimes van toepassing zijn, dan dienen de verschillende compensatieopgaven op elkaar afgestemd te worden.

De verantwoordelijkheid voor het natuurbeleid is de afgelopen jaren steeds meer overgegaan van het Rijk naar de provincies. Dit is onder andere geregeld in het Natuurpact (2013) en de nieuwe Wet natuurbescherming (inwerking getreden op 1 januari 2017). Vanuit deze verantwoordelijkheid voor natuur hebben de provincies de regierol bij natuurcompensatie en is ze standaard betrokken bij het beoordelen van plannen en ingrepen waarbij beschermde natuur wordt aangetast.

Provincies kunnen hun regierol bij natuurcompensatie verschillend invullen, want de provincie is niet per definitie het bevoegd gezag bij ruimtelijke ingrepen in beschermde natuur. Dit doet zich vooral voor bij ingrepen in het NNN. In deze gevallen zal vaak een bestemmingsplanprocedure moeten worden doorlopen, waarvoor de gemeente bevoegd gezag is. De provincie kan het vastleggen, monitoren en controleren van de compensatiemaatregelen aan de gemeente overlaten. Maar de provincie kan er ook voor kiezen om zelf meer grip en controle te willen houden op een goede uitvoering van de natuurcompensatie, door bijvoorbeeld standaard een compensatieovereenkomst met initiatiefnemers en met de gemeente (als bevoegd gezag) af te sluiten en de uitvoering van de afgesproken maatregelen zelf te monitoren en te controleren.

De Rekenkamer geeft in dit onderzoek geen oordeel over welke invulling van de regierol beter is. Wel moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan, onafhankelijk van de gekozen regievorm. Hierbij gaat het om het opstellen van actueel provinciaal beleid, waarin regels zijn opgenomen voor het bepalen van de compensatieopgave; de registratie van beschermd natuurgebieden en natuurcompensatielocaties; de borging van de afgesproken compensatiemaatregelen; het monitoren en controleren van de afgesproken compensatiemaatregelen en het (periodiek) informeren van PS over de uitvoering van de compensatiemaatregelen. Daarnaast zijn er aspecten die de provincies kunnen overwegen om (meer) toe te passen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het bijhouden van een overzicht van gebieden die in aanmerking komen voor natuurcompensatie en het informeren van initiatiefnemers over de (on)mogelijkheden bij natuurcompensatie.

Met dit onderzoek heeft de Rekenkamer inzichtelijk gemaakt hoe de Randstadprovincies hun rol op het gebied van natuurcompensatie hebben vormgegeven en zijn suggesties voor verbeteringen gedaan.

Centrale onderzoeksvraag

Hoe vult de provincie haar regierol op het gebied van natuurcompensatie in en welke verbeteringen zijn er binnen het natuurcompensatiebeleid mogelijk?

De centrale onderzoeksvraag is uitgewerkt in zes onderzoeksvragen die betrekking hebben op de volgende onderwerpen; 1. het provinciaal compensatiebeleid, 2. het bepalen van de compensatieopgave, 3. de registratie van beschermde natuur(gebieden), 4. de borging van compensatiemaatregelen, 5. het monitoren en controleren van de uitvoering van de compensatieafspraken en 6. het informeren over natuurcompensatie.

De onderzoeksvragen zijn onder de conclusie weergegeven en beantwoord. De antwoorden vormen tevens een toelichting op de weergegeven conclusie. Indien nodig zijn er aanbevelingen aan PS opgenomen. Na de conclusies en aanbevelingen is een provincievergelijking opgenomen, waarin de verschillen tussen de vier Randstedelijke provincies zijn belicht.

Conclusie

De provincie Utrecht kent een beknopte rolopvatting voor wat betreft de regie bij natuurcompensatie. Zo staat de provincie meer op afstand bij de totstandkoming en de uitvoering van de compensatieafspraken voor het NNN.

Verbeteringen binnen het provinciaal natuurcompensatiebeleid zijn mogelijk op het gebied van het bepalen van de financiële compensatieopgave, de registratie van bosgebieden waarvoor de provincie vanaf 2017 verantwoordelijk is, borgen en controleren van de compensatiemaatregelen voor het NNN en de informatievoorziening richting PS.

Toelichting conclusie

Provinciaal compensatiebeleid

1. Heeft de provincie concreet en actueel beleid opgesteld voor het beoordelen van ruimtelijke plannen waarbij een beschermd natuurgebied wordt aangetast?

De provincie heeft concreet en actueel beleid opgesteld voor het beoordelen van ruimtelijke plannen waarbij een beschermd natuurgebied wordt aangetast. In het beleid is onderscheid gemaakt tussen de verschillende regimes die gelden voor de beschermde natuurgebieden en de provincie heeft aangegeven welke vormen van compensatie al dan niet onder welke voorwaarden zijn toegestaan. Voor Natura 2000-gebieden geldt de Wet natuurbescherming als leidraad bij natuurcompensatie. Voor bosgebieden gelden de Verordening Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017 en de Beleidsregels Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017, die beiden in december 2016 zijn vastgesteld door PS. In de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS) en de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV), die ook in december 2016 zijn vastgesteld door PS, is het beleid voor natuurcompensatie in het Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen EHS) opgenomen. Onder autonoom beleid - opgenomen in de PRS en PRV- heeft de provincie de zogeheten Groene contour aangewezen als beschermd (beoogd natuur)gebied.

Bepalen compensatieopgave

2. Bepaalt de provincie de natuurcompensatieopgave aan de hand van concrete criteria?

De provincie heeft in algemene zin bepaald hoe de compensatieopgave berekend dient te worden. De compensatie moet minimaal gelijk zijn aan het verlies van waarden en kenmerken. De provincie wil in 2017 striktere criteria gaan hanteren voor het bepalen van de compensatieopgave van het NNN door drie aanvullende criteria in

het beleid op te nemen: hersteltijd, de aanwezigheid van bedreigde en zeldzame soorten en het natuurbeheer-type. Voor bosgebieden geldt een oppervlaktetoeslag voor de hersteltijd in jaren en voor de aanwezigheid van zeldzame en bedreigde soorten. Een omschrijving hoe de omvang bij financiële compensatie moet worden bepaald, ontbreekt in het beleid. In de afgelopen jaren is financiële compensatie éénmaal voorgekomen.

Aanbeveling 1

Vraag GS beleid op te stellen hoe financiële compensatie moet worden bepaald.

Registreren

3. Registreert de provincie beschermde natuurgebieden en (mogelijke) natuurcompensatiegebieden?

De provincie registreert de beschermde natuurgebieden (Natura 2000, NNN en Groene contour). In de PRS en de PRV zijn actuele kaarten opgenomen waarop de beschermde natuurgebieden inclusief beschermingsregimes zijn weergegeven. Er wordt echter geen aparte kaart bijgehouden met daarop de bosgebieden waarvoor de provincie vanaf 2017 verantwoordelijk is vanuit de Wet natuurbescherming.

Aanbeveling 2

Vraag GS om een kaart bij te houden met daarop de bosgebieden waarvoor de provincie vanaf 2017 verantwoordelijk is vanuit de Wet natuurbescherming.

De keer dat financiële compensatie is voorgekomen, is dit in een ambtelijk document geregistreerd. De provincie heeft nog geen kaart waarop de locaties van alle natuurcompensatieprojecten zijn weergegeven. In de loop van 2017 wil de provincie deze kaart opstellen. Daarnaast houdt de provincie nog geen actueel overzicht bij van locaties die mogelijk in aanmerking komen voor natuurcompensatie. De provincie is met de oprichting van een compensatiebank wel van plan om dit te gaan doen. Sinds 2011 heeft de provincie een natuurcompensatieloket ingesteld bij de afdeling Uitvoering fysieke leefomgeving (UFL) om vraag en aanbod van (compensatie)gronden beter bij elkaar te brengen. In 2014 hebben PS een motie aangenomen om dit natuurcompensatieloket uit te bouwen tot een natuurcompensatiebank. De provincie wil in 2017 concreet invulling gaan geven aan de oprichting van de natuurcompensatiebank, waarbij provinciale gronden op voorraad worden gehouden voor de realisatie van natuurcompensatie en/of afspraken worden gemaakt met andere partijen over het op voorraad houden van gronden.

Borgen

4. Zorgt de provincie voor waarborgen bij de uitvoering van natuurcompensatiemaatregelen (bijvoorbeeld door middel van een compensatieovereenkomst of privaatrechtelijk contract)?

Bij compensatie in Natura 2000-gebieden en bosgebieden worden afspraken vastgelegd in de vergunning die vanuit de Wet natuurbescherming wordt verleend. De afgesproken compensatiemaatregelen voor NNN zijn niet afdwingbaar. De provincie heeft in haar beleid opgenomen dat compensatiemaatregelen voor NNN vastgelegd moeten worden via de gemeentelijke bestemmingsplannen. De provincie heeft in haar beleid geen afdwingbare instrumenten zoals een boeteclausule opgenomen. De provincie laat het maken van afspraken over natuurcompensatiemaatregelen en het controleren ervan voornamelijk over aan de gemeenten. De provincie Noord-Holland sluit wel standaard een compensatieovereenkomst af met de initiatiefnemer (niet alleen private partijen, maar ook met gemeenten) en indien van toepassing, met de natuurbeheerorganisatie (zie de provincievergelijking). In deze overeenkomst is onder andere opgenomen dat de initiatiefnemer een melding moet

doen bij de start en eind van de werkzaamheden, rapportageverplichtingen van de initiatiefnemer aan de provincie en een boeteclausule. In de praktijk is het nog niet voorgekomen dat de provincie Noord-Holland van de boeteclausule gebruik heeft moeten maken.

Aanbeveling 3

Vraag GS om ervoor te zorgen dat de afgesproken compensatiemaatregelen voor NNN-gebieden meer afdwingbaar worden vastgelegd, bijvoorbeeld in een overeenkomst tussen de initiatiefnemer en het bevoegd gezag. Hiermee kan de uitvoering van de gemaakte afspraken worden gevolgd en de initiatiefnemer worden aangesproken als de uitvoering achterblijft.

Monitoren en controleren

5. Monitort en controleert de provincie de uitvoering van natuurcompensatiemaatregelen?

De provincie heeft geen beleid opgesteld voor het monitoren van de natuurcompensatieprojecten. In 2016 is de ambtelijke organisatie begonnen met het opstellen van een monitor, waarin de stand van zaken van natuur- en boscompensatieprojecten zal worden bijgehouden. Hiervoor vraagt de provincie voortgangsinformatie op bij gemeenten en Rijkswaterstaat.

In het provinciale beleid is niet opgenomen dat er (periodieke) veldcontroles of eindcontroles dienen te worden uitgevoerd bij natuurcompensatieprojecten. Alleen voor boscompensatie is dit wel in het beleid opgenomen. In de praktijk voert de Regionale Uitvoeringsdienst Utrecht bij alle boscompensatieprojecten een veldcontrole uit binnen vier jaar na de kapmelding. Op dit moment is er een achterstand bij de uitvoering van deze controles. Er worden geen veldcontroles uitgevoerd bij natuurcompensatieprojecten in het NNN.

Aanbeveling 4

Vraag GS om ervoor te zorgen dat standaard veldcontroles worden uitgevoerd bij compensatieprojecten voor NNN-gebieden, om na te gaan of de uitvoering van de natuurcompensatiemaatregelen conform afspraken is verlopen.

Informereren

6. Informeren GS aan PS over de voortgang van natuurcompensatieprojecten en stelt de provincie relevante informatie over natuurcompensatie beschikbaar?

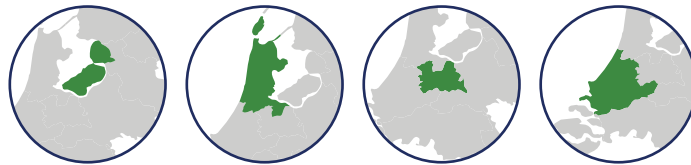
GS informeren PS ad hoc over specifieke projecten waar natuurcompensatie aan de orde is. Er zijn geen specifieke afspraken tussen PS en GS gemaakt voor het informeren over natuurcompensatieprojecten.

Aanbeveling 5

Spreek met GS af hoe en wanneer u geïnformeerd wilt worden over natuurcompensatieprojecten.

De provincie stelt via haar website informatie over natuurcompensatie beschikbaar. Als handreiking voor gemeenten, ecologische adviesbureaus en initiatiefnemers heeft de provincie een [EHS-wijzer](#) ontwikkeld. De provincie wil deze EHS-wijzer in 2017 actualiseren.

Provincievergelijking

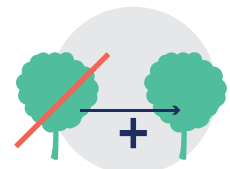

Vanuit de verantwoordelijkheid voor natuur hebben de provincies de regie bij natuurcompensatie. De provincies kunnen deze regierol verschillend invullen. Deze provincievergelijking maakt de wijzen van invulling van deze rol door de vier Randstedelijke provincies inzichtelijk.

Provinciaal compensatiebeleid

1

Als een initiatiefnemer een plan of een project wil uitvoeren waarbij een beschermd natuurgebied zal worden aangetast, dan zal de provincie dit plan en de voorgestelde compensatiemaatregelen moeten toetsen aan de wet- en regelgeving voor de bescherming van bestaande natuur. Hierbij dient de provincie rekening te houden met het soort gebied dat wordt aangetast (Natura 2000, Natuurnetwerk Nederland, bos en eventueel autonoom beleid), omdat de wet- en regelgeving per beschermingsregime verschilt.

Concreet en actueel
beleid voor
natuurcompensatie

Alle provincies hebben concreet en actueel beleid opgesteld voor het beoordelen van ruimtelijke plannen waarbij een beschermd natuurgebied wordt aangetast. Verschillen zijn met name zichtbaar bij de onder autonoom beleid aangewezen aanvullende beschermde (natuur)gebieden:

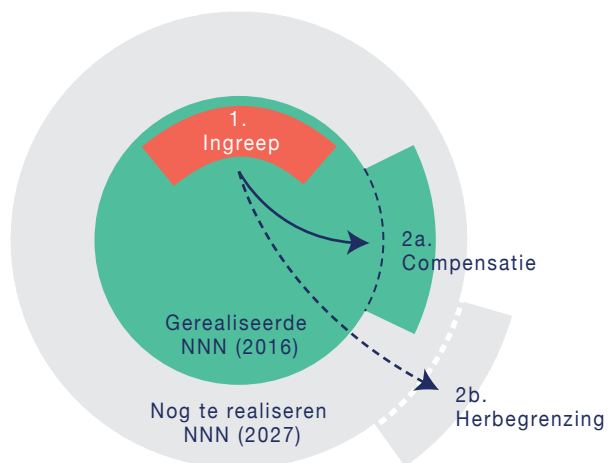
	 FLEVOLAND	 NOORD-HOLLAND	 UTRECHT	 ZUID-HOLLAND
AUTONOOM BELEID	Geen	Weidevogelleefgebieden	Groene Contour ¹	Belangrijke weidevogelgebieden, bepaalde recreatiegebieden en strategische reservering natuur ²

¹ Dit zijn gebieden waar mogelijkheden zijn om kwaliteiten te ontwikkelen die het functioneren van het NNN kunnen versterken. De Groene contour maakt geen onderdeel (meer) uit van het NNN. Wel gelden er bepaalde restricties.

² Dit zijn nieuwe natuurgebieden die kunnen bijdragen aan het bereiken van internationale natuurdoelen, maar waarvoor tot 2027 onvoldoende zekerheid van realisatie is. Het zijn over het algemeen voormalige NNN-gebieden die planologisch beschermd worden.

In het beleid van de provincies vallen twee punten op:

- De provincie Flevoland maakt in haar beleid voor het NNN geen duidelijk onderscheid tussen natuurcompensatie waarvoor het “nee, tenzij”-principe moet worden doorlopen en het instrument ‘herbegrenzing’, waarvoor dit niet doorlopen hoeft te worden. Dit komt omdat de provincie uitgaat van een lichtere versie van natuurbescherming volgens het “ja, want”-principe; de ingreep in het beschermd natuurgebied hoeft niet per se een groot openbaar belang te dienen waar geen alternatieven voor zijn. In de praktijk gebruikt de provincie bij voorkeur het instrument ‘herbegrenzing’, waarvan de toepassing aan GS gemandateerd is.
- De provincie Noord-Holland wijkt bij het provinciale compensatiebeleid op een onderdeel af van het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro). Dit is toegelicht aan de hand van onderstaande figuur.

Figuur 1. Natuurcompensatie in nog te realiseren NNN

Indien er een ingreep wordt toegestaan in het NNN (zie 1), dan moet dit gecompenseerd worden. Als deze compensatie plaatsvindt in nog niet gerealiseerde NNN (zie 2a), dan moet er conform het Barro tegelijkertijd een nieuw gebied worden aangewezen als nog te realiseren NNN (zie 2b). Deze voorwaarde van herbegrenzing is echter niet opgenomen in het provinciale beleid. Dit kan er toe leiden dat de totale omvang van het NNN afneemt.

Bepalen compensatieopgave

Een initiatiefnemer dient de compensatieopgave te (laten) bepalen door na te gaan hoe groot de aantasting van het natuurgebied is, zowel kwantitatief (aantal hectares) als kwalitatief. Een standaard (reken)methodiek maakt het bepalen van de compensatieopgave eenvoudiger en zorgt voor helderheid richting initiatiefnemer.

2

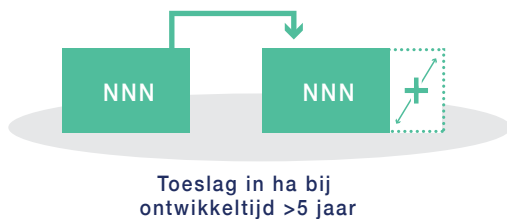

Het bepalen van de natuurcompensatieopgave

De provincies hebben veelal in algemene zin bepaald hoe de compensatieopgave berekend dient te worden: Het compensatiegebied dient minimaal van gelijke grootte te zijn als het aangetaste gebied en de aangetaste wezenlijke kenmerken en waarden dienen te worden gecompenseerd. Het bepalen van de compensatieopgave wordt veelal gezien als maatwerk.

Drie provincies hanteren soms een toeslag bij het bepalen van de compensatieopgave:

- De provincies Flevoland en Zuid-Holland hanteren voor het NNN een oppervlakte-toeslag als de ontwikkeltijd langer is dan 5 jaar.

Toeslag in ha bij ontwikkeltijd >5 jaar

- Provincie Utrecht hanteert voor bosgebieden een oppervlaktetoeslag voor de hersteltijd van de bomen en voor de aanwezigheid van zeldzame en bedreigde soorten.

Oppervlaktetoeslag voor de hersteltijd in jaren en voor de aanwezigheid van zeldzame en bedreigde soorten

Registreren beschermde natuur

Een goede registratie van de beschermde natuurgebieden en natuurcompensatiegebieden is belangrijk, zodat voor de provincie en betrokkenen inzichtelijk is waar de verschillende beschermde natuurgebieden liggen of komen te liggen.

3

Het registreren van natuurgebieden en compensatieprojecten

- Alle provincies hebben actuele kaarten waarop de beschermde natuurgebieden inclusief de beschermingsregimes zijn weergegeven (Natura 2000, NNN en eventueel autonoom aangewezen beschermingsgebieden).

- Kaarten met daarop de bosgebieden waarvoor de provincies vanaf 1 januari 2017 verantwoordelijk zijn geworden vanuit de Wet natuurbescherming ontbreken bij alle provincies echter nog.

Drie provincies houden kaarten bij van natuurcompensatieprojecten

- Provincie Flevoland heeft een **digitale kaart** met daarop de locaties van natuurcompensatieprojecten. Hierbij heeft de provincie ook een koppeling gemaakt tussen de locaties waar de ingreep plaatsvindt en de locaties waar de natuurcompensatie wordt gerealiseerd.
- Provincie Noord-Holland heeft een **digitale kaart** met de locaties van alle groenprojecten, waaronder ook de natuurcompensatieprojecten. De locaties waar de natuurcompensatie wordt gerealiseerd zijn weergegeven, waarbij is toegelicht in welke fase het plan zich bevindt (van studiefase tot gerealiseerd).
- Provincie Zuid-Holland houdt een kaart van alle compensatielocaties bij. Het betreft een kaart waarop de ligging van de compensatiegebieden globaal is aangeduid. Het is geen digitale of interactieve kaart.

Registratie mogelijke natuurcompensatielocaties

Uit eerdere onderzoeken is gebleken dat initiatiefnemers problemen ondervinden met het vinden van een geschikte compensatielocatie. Een registratiesysteem van beschikbare locaties om te compenseren zou dit probleem kunnen verhelpen.

- Provincie Utrecht wil in 2017 een natuurcompensatiebank oprichten waarbij provinciale gronden op voorraad worden gehouden voor de realisatie van natuurcompensatie, of afspraken worden gemaakt met andere partijen over het op voorraad houden van gronden.
- In de provincie Zuid-Holland speelde zo'n tien jaar geleden een initiatief om een compensatiebank op te richten. Daar is om verschillende redenen van afgezien. Op ambtelijk niveau wordt een actueel overzicht bijgehouden van locaties die mogelijk in aanmerking komen voor natuurcompensatie. Deze lijst met mogelijke compensatielocaties is niet openbaar.

Borgen compensatieafspraken

4

Door het vastleggen van de compensatiemaatregelen kan meer zekerheid gecreëerd worden zodat de gemaakte afspraken daadwerkelijk uitgevoerd worden door de initiatiefnemer.

Het borgen van de uitvoering van natuurcompensatie

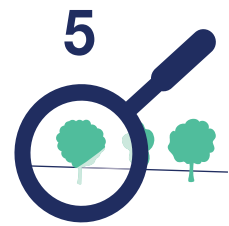
	 FLEVOLAND	 NOORD-HOLLAND	 UTRECHT	 ZUID-HOLLAND
BORGING NNN	Het bevoegd gezag en de initiatiefnemer dienen een overeenkomst af te sluiten.	Compensatiemaatregelen dienen te worden vastgelegd in een overeenkomst tussen de provincie, de natuurbeheerorganisatie (indien van toepassing) en de initiatiefnemer.	Compensatiemaatregelen dienen te worden vastgelegd via de bestemmingsplannen.	Het bevoegd gezag en de initiatiefnemer dienen een overeenkomst af te sluiten.

In de praktijk sluit alleen de provincie Noord-Holland standaard een compensatieovereenkomst af. Borging van de compensatieafspraken voor het NNN vindt in de andere drie provincies met name plaats via gemeentelijke bestemmingsplannen.

Het opnemen van een boeteclausule bij het vastleggen van de compensatieafspraken kan bijdragen aan het afdwingbaar maken van de afspraken.

	 FLEVOLAND	 NOORD-HOLLAND	 UTRECHT	 ZUID-HOLLAND
BOETECLAUSULE	De provincie is terughoudend met de inzet van een boeteclausule.	Indien de initiatiefnemer een private partij is, neemt de provincie een boeteclausule op.	De provincie heeft in haar beleid geen boeteclausule opgenomen.	De provincie is terughoudend met de inzet van een boeteclausule.

Monitoring en veldcontroles

Het monitoren van natuurcompensatie

Om na te gaan of de uitvoering van de compensatiemaatregelen conform de gemaakte afspraken verloopt, zal de provincie de voortgang moeten monitoren. De provincie kan dit doen aan de hand van voortgangsrapportages van gemeenten, initiatiefnemers of (natuurbeheer)organisaties die de natuurcompensatie realiseren. In aanvulling op voortgangsrapportages is het ook wenselijk om veldcontroles uit te voeren na afronding van een natuurcompensatieproject.

	FLEVOLAND	NOORD-HOLLAND	UTRECHT	ZUID-HOLLAND
BELEID	Gemeenten moeten jaarlijks aan GS rapporteren over de voortgang van de compensatiemaatregelen.	Initiatiefnemers moeten jaarlijks aan GS rapporteren over de voortgang van de compensatiemaatregelen.	De provincie heeft geen beleid opgesteld voor het monitoren van de compensatiemaatregelen.	Gemeenten moeten jaarlijks aan GS rapporteren over de voortgang van de compensatiemaatregelen.
PRAKTIJK	De provincie vertrouwt op signalen uit het veld als de compensatie niet conform planning verloopt.	Conform beleid ontvangt de provincie jaarlijks voortgangsrapportages van de initiatiefnemers.	In 2016 is de provincie begonnen met het opstellen van een monitor, waarvoor de provincie voortgangsinformatie opvraagt bij initiatiefnemers.	De provincie informeert jaarlijks bij de initiatiefnemers naar de uitvoering van de natuurcompensatieprojecten.

Geen enkele provincie heeft in het beleid opgenomen dat er (periodieke) veldcontroles dienen te worden uitgevoerd bij natuurcompensatieprojecten. Uitzondering is de provincie Utrecht die dit voor boscompensatie wel heeft gedaan.

	FLEVOLAND	NOORD-HOLLAND	UTRECHT	ZUID-HOLLAND
VELDCONTROLES PRAKTIJK	De Omgevingsdienst Flevoland Gooi en Vechtstreek (OFGV) voert veldcontroles uit bij Natura 2000-gebieden en bosgebieden. In 2015 zijn alle herbegrenzings van het NNN in het veld gecontroleerd.	De Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland-Noord (RUD NHN) voert veldcontroles uit bij boscompensatieprojecten. Voor alle overige projecten voert de afdeling Beheer en Uitvoering veldcontroles uit. Bij grote projecten vinden tevens tussentijdse veldcontroles plaats.	De Regionale Uitvoeringsdienst Utrecht (RUD Utrecht) dient bij alle boscompensatieprojecten een veldcontrole uit te voeren binnen vier jaar na de kapmelding. Op dit moment is er een achterstand bij de uitvoering van deze controles.	De Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid (OD ZHZ) voert veldcontroles uit bij natuurcompensatie voor Natura 2000-gebieden.

Om inzicht te krijgen in de voortgang van de natuurcompensatieprojecten is het van belang dat PS regelmatig geïnformeerd worden. Daarnaast is belangrijk dat relevante informatie over natuurcompensatie niet alleen bij de provincie bekend is, maar dat deze ook beschikbaar wordt gesteld aan andere betrokkenen. Bijvoorbeeld bij initiatiefnemers, gemeenten, burgers en natuurbeheerorganisaties, zodat een ieder kennis kan nemen van de (on)mogelijkheden bij een ruimtelijke ingreep in een natuurbeschermingsgebied. Hierbij kan gedacht worden aan het digitaal toegankelijk maken van informatie over de provinciale regelgeving omtrent ruimtelijke ontwikkelingen in beschermde natuurgebieden en aan het digitaal toegankelijk maken van kaarten van de verschillende beschermde natuur(compensatie) gebieden.

Informatie verstrekken over natuurcompensatie

	 FLEVOLAND	 NOORD-HOLLAND	 UTRECHT	 ZUID-HOLLAND
INFORMATIE GS AAN PS	GS informeren PS ad hoc over natuurcompensatieprojecten.	GS informeren PS jaarlijks over de voortgang van natuurcompensatieprojecten.	GS informeren PS ad hoc over natuurcompensatieprojecten.	GS informeren PS ad hoc over natuurcompensatieprojecten. Vanaf 2017 willen GS PS jaarlijks informeren.

Informatievoorziening voor initiatiefnemers

Provincies Flevoland (**Natuurcompensatie Flevoland**), Noord-Holland (**NNN-wijzer Noord-Holland**) en Utrecht (**EHS-wijzer Utrecht**) hebben via hun websites informatie over natuurcompensatie en natuurcompensatieprojecten beschikbaar gesteld. Provincie Zuid-Holland heeft geen specifieke website voor initiatiefnemers opgesteld, waarop het beleid omtrent natuurcompensatie wordt uitgelegd. Wel heeft Zuid-Holland digitale kaarten beschikbaar gesteld met daarop beschermde natuurgebieden.

Reactie Gedeputeerde Staten

PROVINCIE ■■ UTRECHT

Randstedelijke Rekenkamer
mevrouw A. Hoenderdos-Metselaar
Teleportboulevard 110
1043 EJ Amsterdam

DATUM	18 april 2017	TEAM	UFC
NUMMER	81ABDCB9	REFERENTIE	I.A. Bos
UW BRIEF VAN	28 maart 2017	DOORKIESNUMMER	06-30366763
UW NUMMER	2017/AH/027	E-MAILADRES	ies.bos@provincie-utrecht.nl
BIJLAGE	geen	ONDERWERP	Reactie GS Utrecht op Bestuurlijke nota 'Natuurlijk bevoegd'

Geachte mevrouw Hoenderdos-Metselaar,

Hierbij bieden wij op uw verzoek onze reactie aan op de Bestuurlijke nota 'Natuurlijk bevoegd', die u ons bij brief van 28 maart 2017 heeft toegezonden.

Wij hebben met belangstelling kennis genomen van de resultaten van het door u uitgevoerde onderzoek. Wij kunnen ons vinden in de conclusie van het onderzoek. Sinds begin 2016 werken we al aan de verbetering van de uitvoering van natuurcompensatie. Wij zijn het met u eens dat nog verdere verbeteringen mogelijk zijn.

Wij hebben in 2016 de regels m.b.t. natuurcompensatie in de Provinciale Ruimtelijk Verordening (PRV), de Verordening natuur en landschap (Vnl) en de Beleidsregels natuur en landschap (Bnl) aangepast en ook hebben wij de registratie van natuurcompensatie verbeterd. Dit jaar zijn we, zoals bekend, voornemens om verdere verbeteringen aan te brengen in de uitvoering van natuurcompensatie, vooral in de registratie, de controle en de borging van de uitvoering, en door de vorming van een natuurcompensatiebank. Wij maken hierbij graag gebruik van het door u uitgevoerde onderzoek en uw aanbevelingen.

Voor wat betreft uw aanbevelingen merken wij meer specifiek het volgende op.

Aanbeveling 1

Wij zullen de aanbeveling opvolgen. Wij zijn zeer terughoudend met het toepassen van financiële compensatie. Wij geven sterk de voorkeur aan compensatie in natura. In de afgelopen tien jaar hebben we slechts eenmaal ingestemd met het toepassen van financiële compensatie. We zullen in 2017 beleid opstellen voor financiële compensatie, voor die gevallen waarin compensatie in natura binnen redelijke termijn onmogelijk blijkt.

Aanbeveling 2

Wij zullen ons nog nader beraden over het opvolgen van deze aanbeveling. Wij staan in beginsel positief tegenover het opstellen en bijhouden van een kaart met daarop de bosgebieden/ houtopstanden waarvoor de provincie vanaf 2017 verantwoordelijk is vanuit de Wet natuurbescherming. De kaart kan o.i. een belangrijke bijdrage leveren aan de handhaving van het onderdeel houtopstanden uit de Wet natuurbescherming. Wij zullen de komende maanden onderzoeken: het doel en gebruik van de kaart, welke houtopstanden hiervoor op de kaart dienen te komen en de kosten van het opstellen en bijhouden van de kaart. Op basis hiervan zullen we een besluit nemen over het opstellen van de kaart.

Aanbeveling 3

Wij zullen de aanbeveling opvolgen. Wij zullen ervoor zorgen dat de afgesproken compensatiemaatregelen meer afdwingbaar worden vastgelegd. De wijze waarop we hieraan invulling geven, zullen we dit jaar verder uitwerken

Aanbeveling 4

Wij zullen de aanbeveling opvolgen. Wij zullen standaard veldcontroles gaan uitvoeren bij compensatieprojecten. De wijze waarop en frequentie zullen we dit jaar verder uitwerken.

Aanbeveling 5

Wij zullen met PS overleggen over hoe en wanneer zij geïnformeerd willen worden over de uitvoering van natuurcompensatieprojecten.

Vanaf 1 januari 2017 zijn we met de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming volledig verantwoordelijk geworden voor het natuurbeleid. Vanuit die verantwoordelijkheid zien we het als onze taak de komende periode, met gebruikmaking van het door u uitgevoerd onderzoek en uw aanbevelingen, onze regierol op het gebied van natuurcompensatie verder vorm te geven.

Hoogachtend,

Gedeputeerde staten van Utrecht,

Voorzitter,

Secretaris,

The image shows two handwritten signatures. The first is in blue ink and appears to be a stylized signature. The second is in black ink and is a more cursive signature.

| Nawoord rekenkamer |

De Rekenkamer dankt GS voor hun reactie. Wij zijn verheugd dat het college de conclusies herkent en de aanbevelingen grotendeels onderschrijft. De reactie van GS geeft aanleiding tot het maken van een enkele opmerking.

Met betrekking tot aanbeveling 2 onderschrijven we (net als GS) het belang dat de bosgebieden inzichtelijk zijn waarvoor de provincie verantwoordelijk is geworden. Uit de provincievergelijking blijkt dat ook in de andere Randstadprovincies kaarten van de bosgebieden ontbreken. Wellicht dat in overleg met de andere provincies een efficiënte oplossing gevonden kan worden om deze kaarten op te stellen.

De behandeling van het rapport in PS zien we met belangstelling tegemoet.

| 1 | Inleiding

1.1 Aanleiding

In het dichtbevolkte Nederland is natuur een schaars goed. Met diverse vormen van natuurbeleid probeert de overheid natuur te ontwikkelen, te beschermen en de kwaliteit ervan te verbeteren. Aantasting van beschermde natuurgebieden door ruimtelijke ingrepen (zoals een verbreding van een weg) is in principe niet toegestaan. Enkel na een zorgvuldige afweging ('nee, tenzij') mogen dergelijke ruimtelijke ingrepen onder voorwaarden worden uitgevoerd. Zo kunnen ruimtelijke ontwikkelingen omwille van 'dwingende redenen van groot openbaar belang' waarvoor geen alternatieven zijn, worden toegestaan. De negatieve effecten op de natuur dienen daarbij zoveel mogelijk beperkt te worden en het natuurgebied dat wordt aangetast, moet door de initiatiefnemer van de ingreep gecompenseerd worden. De compensatieregels zijn afhankelijk van het beschermingsregime waaronder het natuurgebied valt. Zo zijn deze strenger voor de aantasting van een Natura 2000-gebied dan voor de aantasting van een natuurgebied dat alleen binnen het Natuurnetwerk Nederland (voorheen Ecologische Hoofdstructuur) valt. Naast de twee genoemde beschermingsregimes geldt er ook een beschermingsregime voor bosgebieden en eventueel een beschermingsregime voor gebieden die de provincie onder autonoom beleid heeft aangewezen als beschermd gebied, bijvoorbeeld belangrijke weidevogelgebieden. Indien er bij een ingreep tegelijkertijd meerdere beschermingsregimes van toepassing zijn, dan dienen de verschillende compensatieopgaven op elkaar afgestemd te worden.

Provincies hebben een belangrijke rol bij natuurcompensatie: *"Vanuit de verantwoordelijkheid voor het natuurbeleid, zoals geregeld in het Natuurpact, en de verantwoordelijkheid voor het ruimtelijke orderingsbeleid geven de provincies invulling aan natuurcompensatie. Hiertoe behoort ook de regierol van de provincies om natuurcompensatie te realiseren."*¹ De Stuurgroep natuurcompensatie² geeft daarbij aan: *"Het vaststellen van de aard en omvang van de vereiste natuurcompensatie is een verantwoordelijkheid van de provincie."*³ Ook het IPO onderschrijft in reactie op een rapport van de Algemene Rekenkamer over natuurcompensatie, dat de regie bij natuurcompensatie bij de provincies ligt.⁴ Dit is volgens het IPO het gevolg van de ontwikkeling dat de afgelopen jaren de verantwoordelijkheid voor het natuurbeleid steeds meer is overgedragen van het Rijk aan de provincies (decentralisatie natuurbeleid). Met de op 1 januari 2017 inwerking getreden nieuwe Wet natuurbescherming is deze provinciale rol formeel geregeld: *"Met de inwerkingtreding van de nieuwe Natuurwet [de nieuwe Wet natuurbescherming] krijgen de provincies de regie over het natuurbeleid in de regio, terwijl voorheen de Rijksoverheid verantwoordelijk was. Hierover hebben het Rijk en provincies al eerder afspraken gemaakt. Na inwerkingtreding van de nieuwe Natuurwet op 1 januari 2017 worden de bevoegdheden ook formeel aan de provincies overgedragen."*⁵

In de afgelopen jaren zijn meerdere onderzoeken naar natuurcompensatie uitgevoerd, waaruit het beeld ontstaat dat de regie op natuurcompensatie ontbreekt. Zo geeft de Stuurgroep natuurcompensatie in 2013 aan, dat de wet- en regelgeving omtrent natuurcompensatie complex is en dat de in 2007 door de ministeries van LNV en VROM in samenwerking met provincies opgestelde Spelregels bij natuurcompensatie geactualiseerd moeten worden.⁶ In 2014 stelt de Zuidelijke Rekenkamer na onderzoek in de provincies Noord-Brabant en Limburg dat

¹ Staatssecretaris van Economische Zaken (2014), Reactie op conceptrapport Compensatie van schade aan natuurgebieden

² Bestaande uit vertegenwoordigers van o.a. het Ministerie van EZ, het IPO, de VNG, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten.

³ Stuurgroep natuurcompensatie (2013), Eindrapport stuurgroep natuurcompensatie

⁴ IPO (2014), www.ipo.nl

⁵ IPO (2016), www.ipo.nl

⁶ Stuurgroep natuurcompensatie (2013), Eindrapport stuurgroep natuurcompensatie

compensatiemaatregelen beter moeten worden vastgelegd, dat controles tijdig moeten worden uitgevoerd en dat PS beter geïnformeerd moeten worden over de uitvoering van natuurcompensatieprojecten.⁷ De Algemene Rekenkamer geeft in 2014 aan dat er onvoldoende toezicht is op de naleving van de compensatieplicht en dat de verantwoordelijkheid voor dit toezicht niet goed geregeld is, waardoor het onduidelijk is of de compensatie daadwerkelijk tot volwaardige en blijvende vervanging van de aangetaste natuur leidt.⁸

Provincies kunnen hun regierol bij natuurcompensatie verschillend invullen, want de provincie is niet per definitie het bevoegd gezag bij ruimtelijke ingrepen in beschermde natuur. Dit doet zich vooral voor bij ingrepen in het Natuurnetwerk Nederland (NNN). In deze gevallen zal vaak een bestemmingsplanprocedure moeten worden doorlopen, waarvoor de gemeente bevoegd gezag is. De provincie kan het vastleggen, monitoren en controleren van de compensatiemaatregelen aan de gemeente overlaten. Maar de provincie kan er ook voor kiezen om zelf meer grip en controle te willen houden op een goede uitvoering van de natuurcompensatie, door bijvoorbeeld standaard een compensatieovereenkomst met initiatiefnemers en met de gemeente (als bevoegd gezag) af te sluiten en de uitvoering van de afgesproken maatregelen zelf te monitoren en te controleren.

De Rekenkamer geeft in dit onderzoek geen oordeel over welke invulling van de regierol beter is. Wel moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan, onafhankelijk van de gekozen regievorm. Hierbij gaat het om het opstellen van actueel provinciaal beleid, waarin regels zijn opgenomen voor het bepalen van de compensatieopgave; de registratie van beschermde natuurgebieden en natuurcompensatielocaties; de borging van de afgesproken compensatiemaatregelen; het monitoren en controleren van de afgesproken compensatiemaatregelen en het (periodiek) informeren van PS over de uitvoering van de compensatiemaatregelen. Daarnaast zijn er aspecten die de provincies kunnen overwegen om (meer) toe te passen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het bijhouden van een overzicht van gebieden die in aanmerking komen voor natuurcompensatie en het informeren van initiatiefnemers over de (on)mogelijkheden bij natuurcompensatie.

1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Doel van dit onderzoek is inzichtelijk maken hoe de Randstadprovincies hun rol op het gebied van natuurcompensatie vormgeven en uitvoeren. Daarbij betrekken we de aanbevelingen uit de eerder genoemde onderzoeken naar natuurcompensatie.

Centrale onderzoeksvraag

Hoe vult de provincie haar regierol op het gebied van natuurcompensatie in en welke verbeteringen zijn er binnen het natuurcompensatiebeleid mogelijk?

De regierol van de provincie is uitgewerkt in zes deelvragen:

1. Heeft de provincie concreet en actueel beleid opgesteld voor het beoordelen van ruimtelijke plannen waarbij een beschermd natuurgebied wordt aangetast?
2. Bepaalt de provincie de natuurcompensatieopgave aan de hand van concrete criteria?
3. Registreert de provincie beschermde natuurgebieden en (mogelijke) natuurcompensatiegebieden?
4. Zorgt de provincie voor waarborgen bij de uitvoering van natuurcompensatiemaatregelen (bijvoorbeeld door middel van een compensatieovereenkomst of privaatrechtelijk contract)?
5. Monitort en controleert de provincie de uitvoering van natuurcompensatiemaatregelen?

⁷ Zuidelijke Rekenkamer (2013), Kwaliteit natuurcompensatie provincie Limburg en Zuidelijke Rekenkamer (2014), Kwaliteit natuurcompensatie provincie Noord-Brabant

⁸ Algemene Rekenkamer (2014), Compensatie van schade aan natuurgebieden

6. Informeren GS aan PS over de voortgang van natuurcompensatieprojecten en stelt de provincie relevante informatie over natuurcompensatie beschikbaar?

De deelvragen zijn zo ingericht dat ze de verschillende fases bij natuurcompensatie volgen. Deze fases worden nader toegelicht onder het beoordelingskader in paragraaf 1.4.

1.3 Afbakening

Het onderzoek richt zich op:

- Het inzichtelijk maken van de invulling van de regierol door de Randstedelijke provincies bij natuurcompensatie aan de hand van de aanbevelingen uit eerdere (rekenkamer)onderzoeken naar natuurcompensatie;
- De waarborgen in het provinciale beleid om natuurcompensatie goed uit te kunnen voeren;
- De uitvoering van het provinciaal natuurcompensatiebeleid op hoofdlijnen.

In het onderzoek komt niet aan bod:

- Het onderzoeken van een juiste toepassing van het 'nee, tenzij'-principe bij afzonderlijke ruimtelijke plannen;
- Het onderzoeken van de voortgang van afzonderlijke natuurcompensatieprojecten;
- De onderzoeksmethode 'veldonderzoek', waarbij een specifiek natuurcompensatieproject in opdracht van de Rekenkamer door een ecooloog wordt onderzocht;
- Een beoordeling van de rol van andere betrokken partijen bij natuurcompensatie (zoals het Rijk, gemeenten en terreinbeherende organisaties als Staatsbosbeheer of Natuurmonumenten).

1.4 Beoordelingskader en werkwijze

De Rekenkamer hanteert voor het maken van haar bevindingen een beoordelingskader (zie Tabel 1).⁹ Dit is opgesteld op basis van aanbevelingen uit eerdere onderzoeken naar natuurcompensatie. Het gaat om de volgende rapporten (gerangschikt naar meest recente publicatiedatum):

- Algemene Rekenkamer, *Compensatie van schade aan natuurgebieden* (2014);
- Zuidelijke Rekenkamer, *Kwaliteit natuurcompensatie* (2013-2014);
- Groenfonds, *Puntensysteem natuurcompensatie en –saldering* (2013);
- Stuurgroep natuurcompensatie, *Eindrapport stuurgroep natuurcompensatie* (2013);
- Alterra, *Natuurcompensatie; Kansen, knelpunten en rekenregels* (2011).

In het beoordelingskader zijn de beoordelingscriteria gekoppeld aan de zes onderzoeksvragen. Door het toetsen van de criteria zijn de onderzoeksvragen beantwoord. Dit is in eerste instantie gedaan via documentenstudie, waarbij in ieder geval de vigerende provinciale verordening ruimte is betrokken. Aanvullend zijn interviews met de ambtelijke organisatie gehouden om na te gaan hoe de toepassing en uitvoering van dit beleid op hoofdlijnen plaatsvindt.

Onder de tabel wordt een korte beschrijving van de criteria gegeven. In de hoofdstukken 3 t/m 8 is een uitgebreidere beschrijving van de criteria opgenomen.

⁹ Een conceptversie is met de ambtelijke organisaties van de vier provincies besproken en op enkele details aangescherpt.

Tabel 1 Beoordelingskader

Onderzoeksvraag	Beoordelingscriterium
1 Heeft de provincie concreet en actueel beleid opgesteld voor het beoordelen van ruimtelijke plannen waarbij een beschermd natuurgebied wordt aangetast?	1a In het provinciale beleid c.q. in de provinciale beleidsregels is onderscheid gemaakt tussen de regimes die gelden voor de beschermde natuurgebieden. Per regime is aangegeven welke compensatievormen zijn toegestaan onder welke voorwaarden.
	1b Het provinciale beleid en de provinciale beleidsregels zijn actueel.
2 Bepaalt de provincie de natuurcompensatieopgave aan de hand van concrete criteria?	2 De provincie maakt gebruik van een standaard (reken)methodiek om de aantasting van de natuur en de compensatieopgave (kwantiteit en kwaliteit) te bepalen.
3 Registreert de provincie beschermde natuurgebieden en (mogelijke) natuurcompensatiegebieden?	3a De provincie houdt een actuele kaart bij van de verschillende beschermde natuurgebieden, waarbij voor elk gebied duidelijk is onder welk beschermingsregime het valt.
	3b De provincie houdt een actuele kaart bij van de vastgestelde locaties waar natuurcompensatie gerealiseerd gaat worden.
	3c De provincie heeft een actueel overzicht van locaties die mogelijk in aanmerking komen voor natuurcompensatie.
4 Zorgt de provincie voor waarborgen bij de uitvoering van natuurcompensatiemaatregelen (bijvoorbeeld d.m.v. een compensatie-overeenkomst of privaatrechtelijk contract)?	4 De afgesproken compensatiemaatregelen zijn afdwingbaar.
5 Monitort en controleert de provincie de uitvoering van natuurcompensatiemaatregelen?	5a De provincie monitort de uitvoering van de natuurcompensatiemaatregelen.
	5b De provincie voert veldcontroles uit bij natuurcompensatieprojecten.
6 Informeren GS aan PS over de voortgang van natuurcompensatieprojecten en stelt de provincie relevante informatie over natuurcompensatie beschikbaar?	6a GS informeren PS periodiek over de voortgang van natuurcompensatieprojecten.
	6b De provincie maakt informatie over natuurcompensatie en natuurcompensatieprojecten openbaar via internet (bijv. via www.portaalnatuurenlandschap.nl of provinciale website).

Toelichting op bovenstaande criteria

Ad 1) Indien een initiatiefnemer een ruimtelijk plan heeft opgesteld waarbij een beschermd natuurgebied zal worden aangetast, dan zal de provincie dit plan moeten beoordelen aan de hand van concreet en actueel beleid om te bepalen of er voldoende rekening wordt gehouden met de (provinciale) natuurbelangen.¹⁰ Bij het beoordelen van het plan en de voorgestelde compensatie dient de provincie rekening te houden met het soort natuurgebied (Natura 2000, Natuurnetwerk Nederland¹¹, bosgebieden en/of autonoom beleid), omdat de wet- en regelgeving per beschermingsregime verschilt.

¹⁰ Initiatiefnemers kunnen private partijen zijn, zoals een projectontwikkelaar die woningen wil bouwen in een beschermd natuurgebied. Initiatiefnemers kunnen ook overheden zijn zoals gemeenten, rijk en de provincie zelf (bijvoorbeeld bij de verbreding van een provinciale weg). In alle gevallen heeft de provincie de mogelijkheid om de plannen te beoordelen.

¹¹ Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is de opvolger van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS); een netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. Waar in het onderzoek wordt gesproken over NNN kan ook EHS worden gelezen en vice versa.

- Ad 2) Bij het bepalen van de natuurcompensatieopgave moet worden nagegaan hoe groot de aantasting van het natuurgebied is, zowel kwantitatief (aantal hectares) als kwalitatief. Immers, een stuk bos dat tientallen jaren oud is, kan een grotere waarde vertegenwoordigen dan een stuk grasland van dezelfde omvang.
- Ad 3) Een goede registratie van de beschermde natuurgebieden en natuurcompensatiegebieden is belangrijk, zodat voor een ieder duidelijk is waar de verschillende soorten natuurgebieden liggen. Ook het registreren van potentiële natuurcompensatiegebieden is te overwegen, omdat het voor initiatiefnemers dikwijls lastig is om geschikte compensatielocaties te vinden. Als er geen geschikte locatie kan worden gevonden, is in sommige gevallen (onder strikte voorwaarden) financiële compensatie toegestaan. In dat geval wordt een gelabeld bedrag in het nationaal of een provinciaal Groenfonds gestort, zodat deze middelen alsnog ten goede kunnen komen aan natuur(compensatie).
- Ad 4) Door het vastleggen van de compensatiemaatregelen (in bijvoorbeeld een compensatieovereenkomst of privaatrechtelijk contract) kan de uitvoering van de gemaakte afspraken worden gevolgd en bij achterblijven kan de initiatiefnemer daarop worden aangesproken. De mogelijkheden van de provincie voor het afdwingen van de compensatiemaatregelen zijn niet in alle situaties gelijk. Als bijvoorbeeld Rijkswaterstaat namens de rijksoverheid een ruimtelijke ingreep doet in een NNN-gebied, dan zijn de mogelijkheden voor de provincie beperkt tot het indienen van een zienswijze op het plan. Bij een gemeente heeft de provincie meer mogelijkheden om maatregelen af te dwingen via het ruimtelijk spoor, aangezien de bestemmingsplannen in lijn moeten zijn met de provinciale verordening ruimte; naast het indienen van een zienswijze, kan de provincie ook een aanwijzing (proactief en reactief) geven.
- Ad 5) Om na te gaan of de uitvoering van de natuurcompensatiemaatregelen daadwerkelijk conform afspraken verloopt, zal de provincie de voortgang moeten monitoren door het opvragen van voortgangsinformatie en het (laten) uitvoeren van veldcontroles.
- Ad 6) Om de voortgang van de natuurcompensatieprojecten te kunnen volgen, zullen PS periodiek geïnformeerd moeten worden. Ten slotte is het van belang dat relevante informatie over natuurcompensatie niet alleen bij de provincie bekend is, maar dat deze ook beschikbaar wordt gesteld aan andere betrokkenen zoals initiatiefnemers en natuurbeheerorganisaties. Hierbij gaat het om het inzichtelijk maken van informatie over de provinciale regelgeving omtrent ruimtelijke ontwikkelingen in beschermde natuurgebieden en het digitaal toegankelijk maken van kaarten van de compensatiegebieden.

| 2 | Achtergrond

Er zijn verschillende soorten beschermde natuurgebieden in Nederland; Natura 2000-gebieden, het Natuurnetwerk Nederland, bosgebieden en eventueel onder autonoom beleid aangewezen beschermde gebieden, bijvoorbeeld belangrijke weidevogelgebieden. Deze natuurgebieden worden vanuit Europese, landelijke en/of provinciale wet- en regelgeving beschermd (zie Tabel 2).

Tabel 2 Belangrijkste wetten en regels voor bescherming natuurgebieden

Natura 2000-gebieden	NNN-gebieden	Bosgebieden	Autonoom beleid
Wet natuurbescherming, hoofdstuk 2 (2017)	Wet ruimtelijke ordening (2008)	Wet natuurbescherming, hoofdstuk 4 (2017)	
	Spelregels EHS (2007)*		
	Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro, 2012) en Ontwerpbesluit Kwaliteit leefomgeving (2016)		
Provinciale Verordening	Provinciale Verordening (evt. provinciale beleidsregel)	Provinciale Verordening	Provinciale Verordening (evt. provinciale beleidsregel)

* Dit document is opgesteld door LNV, VROM en provincies. Het kent geen wettelijke status, maar is wel van belang geweest bij het opstellen van het provinciale compensatiebeleid. Onderdelen uit de Spelregels EHS zijn geformaliseerd in het Barro.

De bescherming van de verschillende soorten natuurgebieden en daarmee ook de regels voor natuurcompensatie is, zoals eerder vermeld, niet gelijk. Nieuwe menselijke invloeden in of op een natuurgebied dienen getoetst te worden, om de gevolgen voor de natuur na te gaan. In dit hoofdstuk gaan we in op de verschillende beschermingsregimes en beschrijven we de belangrijkste verschillen met betrekking tot mogelijke natuurcompensatiemaatregelen.

2.1 Natura 2000

Om de natuur in Europa als geheel te beschermen en te ontwikkelen, werken lidstaten van de Europese Unie samen aan Natura 2000. Dit is de overkoepelende naam voor gebieden die worden beschermd vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn. Nationale wet- en regelgeving voor Natura 2000-gebieden en leefgebieden van beschermde soorten is opgenomen in de vanaf 1 januari 2017 in werking getreden nieuwe Wet natuurbescherming, die de Natuurbeschermingswet, Flora- en Faunawet en de Boswet heeft vervangen. In Natura 2000-gebieden worden specifieke diersoorten en hun natuurlijke leefomgeving beschermd om de biodiversiteit te behouden. Nederland telt ruim 160 Natura 2000-gebieden, die provincieoverschrijdend kunnen zijn.¹² Hiervan liggen er 9 in Flevoland, 19 in Noord-Holland, 9 in Utrecht en 23 in Zuid-Holland.¹³

De staatssecretaris van EZ heeft via een besluit gebieden als Natura 2000 aangewezen. In het zogeheten aanwijzingsbesluit staat wat beschermd wordt (welke vogels, planten, dieren en hun leefgebieden), welke doelen

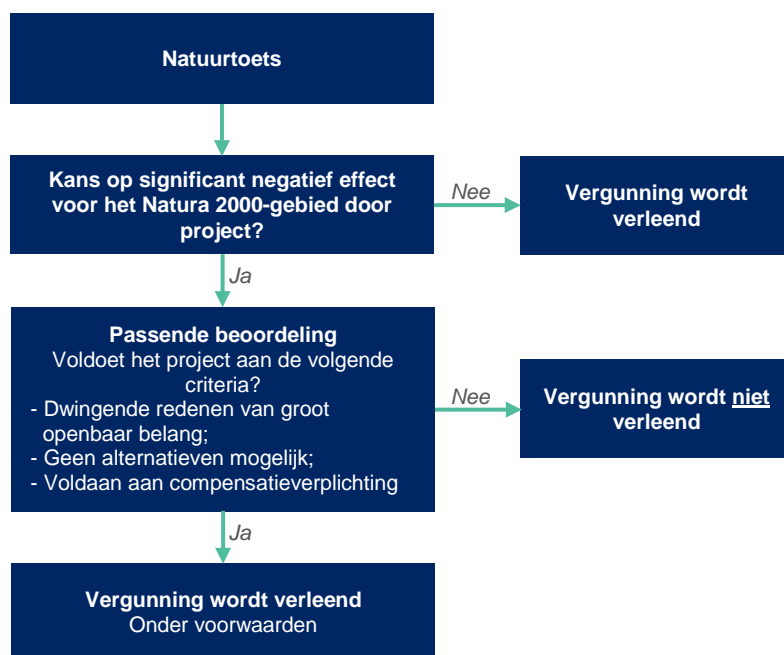
¹² Rijksoverheid (2016), www.rijksoverheid.nl

¹³ Provincie Flevoland (2016), www.flevoland.nl; Provincie Noord-Holland (2016), www.noord-holland.nl; Provincie Utrecht (2016), www.provincie-utrecht.nl; en Provincie Zuid-Holland (2016), www.zuid-holland.nl

gerealiseerd moeten worden (behoud, herstel, uitbreiding) en wat de exacte begrenzing van het gebied is. Na de definitieve aanwijzing van een Natura 2000-gebied moet binnen drie jaar een beheerplan worden opgesteld, dat vervolgens maximaal zes jaar geldig is. Hierin staat wat er moet gebeuren om de instandhoudingsdoelstellingen voor dat gebied te halen en wie dat gaat doen. Beheerplannen worden opgesteld in nauw overleg met eigenaren, gebruikers en andere betrokken overheden, vooral gemeenten, waterschappen en provincies. In de meeste gevallen dient de provincie het voortouw te nemen bij het opstellen van het beheerplan.¹⁴ Voor gebieden die geheel of gedeeltelijk worden beheerd door het Rijk (zoals grote wateren en defensierreinen) ligt het voortouw bij het Rijk.

Voor Natura 2000-gebieden geldt een streng beschermingsregime dat rechtstreeks voortvloeit uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn. Zo is het verboden zonder vergunning van GS projecten te realiseren of andere handelingen te verrichten die de kwaliteit van de natuurlijke habitats of de habitats van soorten in dat gebied kunnen verslechteren of een significant verstrend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor dat gebied is aangewezen. Niet alleen activiteiten in een Natura 2000-gebied hebben invloed op de staat van instandhouding van het gebied, ook activiteiten buiten het gebied kunnen de natuurwaarden in een gebied beïnvloeden. Dit wordt 'externe werking' genoemd. Er bestaat geen ruimtelijke grens voor externe werking: bepalend zijn de effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van de soorten en habitattypen in het Natura 2000-gebied, ongeacht de afstand tot het beschermde gebied.¹⁵

De provincie is verantwoordelijk voor de toetsing van handelingen met mogelijke gevolgen voor Natura 2000-gebieden (zie Figuur 2).¹⁶

Figuur 1 Stappenplan bij beoordeling ingreep Natura 2000¹⁷

¹⁴ Regiegroep Natura 2000 (2016), www.natura2000.nl

¹⁵ Regiegroep Natura 2000 (2016), www.natura2000.nl

¹⁶ Deze provinciale verantwoordelijkheid geldt niet voor alle handelingen. Zo is de minister van EZ bevoegd gezag voor de vergunningverlening bij bijv. landaanwinningen in zee, defensie, hoofdinfrastructuur en bepaalde vormen van beroepsvisserij (zoals schaal- en schelpdiervisserij en sleepnetvisserij in zoute wateren).

¹⁷ Regiegroep Natura 2000 (2016), www.natura2000.nl, bewerking Randstedelijke Rekenkamer

GS verlenen voor een ruimtelijk plan uitsluitend een vergunning, indien uit de natuurtoets de zekerheid is verkregen dat het project de natuurlijke kenmerken van het gebied niet significant zal aantasten. Als uit de natuurtoets niet deze vereiste zekerheid is verkregen, dan kan de vergunning eventueel toch worden verleend als voldaan wordt aan elk van de volgende voorwaarden:

- a) er zijn geen alternatieve oplossingen;
- b) het project is nodig om dwingende redenen van groot openbaar belang (met inbegrip van redenen van sociale of economische aard); en
- c) de nodige compenserende maatregelen worden getroffen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft.¹⁸

In de voormalige Natuurbeschermingswet, die tot en met 31 december 2016 van toepassing was, was nog expliciet bepaald dat:

- Compensatie zoveel mogelijk moet plaatsvinden in de directe omgeving van het aangetaste Natura 2000-gebied. Als blijkt dat er binnen het Natura 2000-gebied geen mogelijkheden voor compensatie zijn, maar wel direct aangrenzend aan dat gebied, kan onder voorwaarden ook gecompenseerd worden buiten het betreffende Natura 2000-gebied;
- Compensatie moet betrekking hebben op dezelfde natuurwaarden die door de ingreep worden aangetast;
- Compensatie dient plaats te vinden voorafgaand of tijdens de uitvoering van de ingreep die zorgt voor aantasting; en
- Financiële compensatie is niet toegestaan.¹⁹

In de nieuwe Wet natuurbescherming hebben provincies meer beleidsvrijheid gekregen en kunnen PS via een verordening aanvullende bepalingen opnemen, onder meer over de wijze van compenseren en het tijdsbestek waarbinnen de compensatie moet plaatsvinden.²⁰ Dit wordt door de Stuurgroep natuurcompensatie als een verbetering gezien: *“Een verschil is dat de huidige bepalingen over de wijze van compenseren en het tijdsbestek waarbinnen de compensatie moet plaatsvinden, alsmede de mogelijkheid van nadere ministeriële regelingen ten aanzien van compenserende maatregelen, niet meer terugkomen in de nieuwe wet. Het is in de nieuwe situaties aan het bevoegd gezag <vrijwel altijd de provincie> om hieraan, bijvoorbeeld in de voorschriften bij het verlenen van de vergunning, al dan niet voorwaarden te verbinden.”*²¹ Niettemin geldt dat de Europese Commissie in haar leidraad heeft bepaald dat de compenserende maatregelen tijdig gereed moeten zijn, zodat verzekerd wordt dat de samenhang van het Natura 2000-gebied in stand blijft. De compenserende maatregelen moeten dus gerealiseerd zijn op het moment dat de significante effecten optreden, of daar in ieder geval gelijk mee opgaan. Deze voorwaarde is in de nieuwe Wet natuurbescherming niet meer expliciet opgenomen.

2.2 Natuurnetwerk Nederland (voorheen Ecologische Hoofdstructuur)

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is het Nederlands netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. Voorheen heette het Ecologische Hoofdstructuur (EHS), dat in 1990 is geïntroduceerd. Het NNN, aangewezen als nationaal belang, moet natuurgebieden beter met elkaar en met omliggende agrarische gebieden verbinden.²²

¹⁸ Art 2.8 Wet natuurbescherming Vastgesteld: 16/12/2015

¹⁹ Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2005), Algemene Handreiking Natuurbeschermingswet 1998

²⁰ Art 2.9 Wet natuurbescherming Vastgesteld: 16/12/2015

²¹ Stuurgroep natuurcompensatie (2013), Eindrapport stuurgroep natuurcompensatie

²² Ministerie van Infrastructuur en mobiliteit (2013), Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) en Ontwerpbesluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) vastgesteld: 01/07/2016

Vanaf 2014 zijn de provincies verantwoordelijk voor de begrenzing, bescherming en ontwikkeling van het NNN. Tot die tijd was de Rijksoverheid hiervoor medeverantwoordelijk. In het Onderhandelingsakkoord decentralisatie natuur 2011-2012 had het Rijk met de provincies afgesproken dat de EHS uiterlijk op 1 juli 2013 zou worden herijkt. In het regeerakkoord van het kabinet-Rutte/Asscher (oktober 2012) hebben Rijk en provincies vervolgens geen nieuwe afspraken meer gemaakt over de omvang van de EHS. Wel is in het Natuurpact de ambitie vermeld om in de periode 2011-2027 nog minimaal 80.000 hectare nieuwe natuur in te richten. De term EHS is toen gewijzigd in NNN.²³

Elk NNN-gebied heeft een zogeheten natuurdoel. Een natuurdoel beschrijft een bepaalde natuurkwaliteit en wordt gebruikt als een toetsbare doelstelling voor een natuurgebied. De provincies bepalen de natuurdoelen per NNN-gebied. Als een initiatiefnemer van plan is om een ingreep te doen in het NNN, dan moeten de gevolgen voor het NNN-gebied worden nagegaan. De verschillende stappen die hierbij moeten worden genomen zijn weergegeven in Figuur 3.

Figuur 2 Stappenplan bij beoordeling ingreep in NNN

Het beschermingsregime van NNN-gebieden bestaat eruit dat er geen toestemming mag worden verleend aan activiteiten die per saldo leiden tot een significante aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden, of tot een significante vermindering van de oppervlakte van of samenhang tussen NNN-gebieden.

²³ Algemene Rekenkamer (2014), Beschermingsregimes EHS, Natura 2000 en overige natuurgebieden (internet bijlage)

Toestemming voor dergelijke activiteiten kan alleen worden gekregen indien:

- a) er sprake is van een groot openbaar belang;
- b) er geen reële alternatieven zijn; en
- c) de negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden, de oppervlakte en de samenhang worden beperkt en de overblijvende effecten gelijkwaardig worden gecompenseerd.

Deze zorgvuldige afweging staat bekend als het 'nee, tenzij'-principe en lijkt op de passende beoordeling die bij Natura 2000-gebieden wordt gemaakt (nl. geen alternatieve oplossingen; *dwingende* redenen van groot openbaar belang en compensatie wordt getroffen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft). De te compenseren aantasting in het NNN-gebied wordt bepaald op grond van de wezenlijke kenmerken en waarden die de provincie aan het NNN-gebied heeft toegekend. Daarbij wordt gekeken naar oppervlakte, kwaliteit en ruimtelijke samenhang van het NNN.

Op de toepassing van het compensatiebeginsel en het 'nee, tenzij'-principe zijn twee uitzonderingen mogelijk. Eén voor individuele ingrepen en één voor een combinatie van projecten. Deze zijn beschreven in de landelijke Spelregels EHS die in 2007 door de ministeries van LNV en VROM en de provincies zijn opgesteld:

- Kleinschalige herbegrenzing: De grenzen van een NNN-gebied worden aangepast, maar de omvang van het NNN mag niet afnemen. Dit is mogelijk om de ruimtelijke samenhang van het NNN te verbeteren ('herbegrenzing om ecologische redenen') of om kleinschalige ontwikkelingen op lokaal niveau met een individueel belang mogelijk te maken ('herbegrenzing om andere dan ecologische redenen').²⁴
- Saldobenadering: Meerdere plannen, projecten of handelingen met een onderlinge samenhang worden binnen één ruimtelijke visie gepresenteerd en beoordeeld. Hiermee moet de kwaliteit en/of kwantiteit van het NNN op gebiedsniveau per saldo te verbeteren.²⁵

Bij het NNN bestaat de mogelijkheid dat de natuurcompensatiemaatregelen pas gereedkomen nadat de ruimtelijke ingreep al heeft plaatsgevonden. Daarnaast bestaat bij het NNN de mogelijkheid tot financiële compensatie. Bij financiële compensatie wordt (niet direct) vervangende natuur aangelegd, maar betaalt de initiatiefnemer een afkoopsom waarmee later alsnog natuurmaatregelen kunnen worden getroffen. Deze vorm van compensatie veelal alleen toegestaan indien fysieke compensatie niet mogelijk is gebleken.

De wet- en regelgeving voor het NNN verloopt via het ruimtelijk spoor; via de Wet ruimtelijke ordening (Wro uit 2008) en het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro uit 2012). Het beschermingsregime van het NNN is bindend voor gemeenten, doordat provincies de regels uit het Barro hebben doorvertaald in de provinciale ruimtelijke verordeningen en eventueel in andere provinciale beleidsregels en beleidsdocumenten. Gemeenten dienen bij vaststelling van bestemmingsplannen en bij het verlenen van omgevingsvergunningen voor het afwijken van een bestemmingsplan de regels met betrekking tot het NNN toe te passen, zoals deze voortvloeien uit de provinciale ruimtelijke verordening. Gemeenten dienen in het bestemmingsplan vast te leggen wat wel en niet mag in een NNN-gebied. Het beschermingsregime is pas bindend voor burgers en bedrijven als deze is opgenomen in het gemeentelijke bestemmingsplan. Bij nieuwe ontwikkelingen is een aanpassing van het bestemmingsplan (of een omgevingsvergunning om af te wijken) nodig, waarbij aan de provinciale ruimtelijke verordening dient te worden voldaan.

In 2016 is het Ontwerpbesluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) opgesteld. Dit is één van de vier Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB's) waarin de Omgevingswet nader wordt uitgewerkt.²⁶ Ook het Ontwerp Bkl

²⁴ Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit e.a. (2007), Spelregels EHS, hoofdstuk 5

²⁵ Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit e.a. (2007), Spelregels EHS, hoofdstuk 6

²⁶ De drie andere AMvB's zijn Omgevingsbesluit, Besluit Activiteiten Leefomgeving en Besluit Bouwwerken Leefomgeving. De AMvB's vormen met de Omgevingswet één samenhangend stelsel voor de fysieke leefomgeving.

schrijft voor dat provincies in hun omgevingsverordening gebieden aanwijzen, die het Natuurnetwerk Nederland vormen. Daarbij is opgenomen dat de wezenlijke kenmerken en waarden van die gebieden moeten worden opgenomen en er regels moeten worden gesteld die zorgen dat geen activiteiten binnen het NNN worden toegelaten, die leiden tot significante aantasting. Provincies hebben de bevoegdheid om verdergaande eisen te stellen.²⁷ In het Ontwerp Bkl is de instructieregel toegevoegd dat gebieden die als compensatie dienen voor een significante aantasting van het NNN, zo spoedig mogelijk door de provincies worden opgenomen in het NNN en als zodanig worden begrensd. Dit is gedaan op basis van een aanbeveling van de Algemene Rekenkamer om de bescherming en daarmee het duurzaam voortbestaan en de kwaliteit van compensatienatuur beter te waarborgen.²⁸

2.3 Bosgebieden

In Nederland worden bosgebieden (ook wel houtopstanden genoemd) per 1 januari 2017 beschermd door de Wet natuurbescherming (Wnb, hoofdstuk 4) en daarvoor door de Boswet (1961). In de Wnb is opgenomen dat degene die bos wil kappen, dit vooraf moet melden bij GS. Deze kunnen een kapverbod opleggen. Mag er wel worden gekapt, dan geldt een herplantplicht. Deze herplantplicht geldt voor bossen (10 are of meer) en grotere bomenrijen (20 bomen of meer). Binnen drie jaar nadat een houtopstand is gekapt, moet er worden herplant. Onder de Wnb vallen alleen de houtopstanden die buiten de bebouwde kom liggen. De gemeente stelt de grenzen van de 'bebouwde kom houtopstanden' bij besluit vast. Deze grenzen kunnen afwijken van de grenzen van de bebouwde kom volgens de verkeerswetgeving. De Wnb kent de mogelijkheid om de herplantplicht uit te voeren op een ander perceel dan waar gekapt wordt, indien herbeplanting op hetzelfde perceel niet mogelijk is. Dergelijke compensatie moet bosbouwkundig verantwoord plaatsvinden over minimaal dezelfde oppervlakte. Voorafgaand aan de aantasting dienen GS een ontheffing te verlenen voor de herbeplanting op andere grond. De compensatie dient binnen 3 jaar na de velling plaats te vinden. Financiële compensatie is niet toegestaan.

PS kunnen via een verordening nadere regels stellen over de kapmelding. Deze regels kunnen in elk geval betrekking hebben op de gegevens die bij de melding worden verstrekt, de termijn waarbinnen de melding wordt gedaan en de wijze waarop de melding wordt gedaan. Daarnaast kunnen PS regels stellen over de bosbouwkundig verantwoorde wijze van herbeplanting.

2.4 Autonomo beleid

Provincies kunnen zelf –onder autonoom beleid- gebieden die buiten Natura 2000, het NNN of bos vallen, aanwijzen als beschermde natuurgebieden (bijvoorbeeld belangrijke weidevogelgebieden). Dit kunnen PS doen via het vaststellen van beleid in de provinciale verordening ruimte en in een provinciale beleidsregel. De provincie kan zelf de specifieke eisen voor natuurcompensatie bij ingrepen in dergelijke natuurgebieden bepalen.

2.5 Samenvattend

In Tabel 3 is een samenvatting gegeven van de verschillende beschermingsregimes en de compensatievormen die daarbij wel en niet zijn toegestaan.

²⁷ Ministerie van Infrastructuur en mobiliteit (2016), Brief van de Minister van I&M, nr. 44

²⁸ Ontwerpbesluit kwaliteit leefomgeving vastgesteld: 01/07/2016, pp. 176-177

Tabel 3 Compensatievormen per beschermingsregimes

Natura 2000-gebieden	NNN-gebieden	Bosgebieden	Autonoom beleid
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Compensatie nabij ingreep ▪ Compensatie voorafgaand ingreep ▪ Compensatie dient tenminste negatieve significante effecten weg te nemen ▪ Compensatie met zelfde natuurtype ▪ Financiële compensatie niet toegestaan 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Compensatie niet per se nabij ingreep ▪ Compensatie na ingreep toegestaan ▪ Compensatie dient minimaal gelijkwaardig te zijn ▪ Compensatie met ander natuurtype toegestaan ▪ Financiële compensatie toegestaan 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Compensatie niet per se nabij ingreep ▪ Compensatie binnen drie jaar na velling ▪ Compensatie tenminste van gelijke omvang ▪ Financiële compensatie niet toegestaan 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wijze van compensatie kan provincie zelf bepalen

Bij het bovenstaande dient opgemerkt te worden dat de provincies de afgelopen jaren steeds meer bevoegdheden hebben gekregen om te bepalen hoe natuurcompensatie moet plaatsvinden. Ook willen we erop wijzen dat er bij een ingreep tegelijkertijd meerdere beschermingsregimes van toepassing kunnen zijn. De verschillende compensatieopgaven moeten dan op elkaar worden afgestemd. Dit geldt bijvoorbeeld voor ingrepen in Natura 2000-gebieden die doorgaans onderdeel zijn van het NNN. Bij een ingreep in een dergelijk gebied moet worden gekeken naar zowel gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen voor een specifieke soort in het kader van Natura 2000, als de effecten op de breder geformuleerde ‘wezenlijke kenmerken en waarden’ van het NNN.²⁹

²⁹ Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit e.a. (2007), Spelregels EHS, p. 35

| 3 | Provinciaal compensatiebeleid

De Rekenkamer geeft in dit hoofdstuk antwoord op de vraag of de provincie concreet en actueel beleid heeft opgesteld voor het beoordelen van ruimtelijke plannen waarbij een beschermd natuurgebied wordt aangetast. Als een initiatiefnemer een plan of een project wil uitvoeren waarbij een beschermd natuurgebied zal worden aangetast, dan zal de provincie dit plan en de voorgestelde compensatiemaatregelen moeten toetsen aan de wet- en regelgeving voor de component natuur. Hierbij moet rekening gehouden worden met het soort natuurgebied dat wordt aangetast (Natura 2000, Natuurnetwerk Nederland, bos en autonoom beleid), omdat wet- en regelgeving per beschermingsregime verschilt. Daarnaast wordt nagegaan of de wijzigingen die met de invoering het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro, 2012) in werking zijn getreden, verwerkt zijn in het provinciale beleid. De belangrijkste wijzigingen betreffen het loslaten van het nabijheidsprincipe, de mogelijkheid om een bepaald natuurtype te vervangen door een ander natuurtype en de mogelijkheid om binnen NNN te compenseren.

Beoordelingscriterium 1a:

In het provinciale beleid c.q. in de provinciale beleidsregels is onderscheid gemaakt tussen de regimes die gelden voor de beschermde natuurgebieden. Per regime is aangegeven welke compensatievormen zijn toegestaan onder welke voorwaarden.

Beoordelingscriterium 1b:

Het provinciale beleid en de provinciale beleidsregels zijn actueel.

Bevinding 1:

De provincie heeft concreet en actueel beleid opgesteld voor het beoordelen van ruimtelijke plannen waarbij een beschermd natuurgebied wordt aangetast. In het beleid is onderscheid gemaakt tussen de verschillende regimes die gelden voor de beschermde natuurgebieden en de provincie heeft aangegeven welke vormen van compensatie al dan niet onder welke voorwaarden zijn toegestaan. Voor Natura 2000-gebieden geldt de Wet natuurbescherming als leidraad bij natuurcompensatie. Voor bosgebieden gelden de *Verordening Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017* en de *Beleidsregels Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017*, die beiden in december 2016 zijn vastgesteld door PS. In de *Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie* (PRS) en de *Provinciale Ruimtelijke Verordening* (PRV), die ook in december 2016 zijn vastgesteld door PS, is het beleid voor natuurcompensatie in het Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen EHS) opgenomen. Onder autonoom beleid - opgenomen in de PRS en PRV- heeft de provincie de zogeheten Groene contour aangewezen als beschermd (beoogd natuur)gebied.

Toelichting

De provincie ziet een grote rol voor gemeenten weggelegd bij natuurcompensatie, omdat gemeenten verantwoordelijk zijn voor de vaststelling van bestemmingsplannen.³⁰ Zo dient de gemeente na te gaan of een project van groot openbaar belang is waarvoor geen alternatieven zijn en of de ruimtelijke onderbouwing van een nieuwe ontwikkeling voldoet aan alle kaders. Daarbij moet de gemeente beoordelen of het ecologisch onderzoek helder en gedegen is uitgevoerd.³¹ De gemeente dient een besluit te nemen of de gewenste ontwikkeling door kan gaan. En zo ja, onder welke voorwaarden.³² De gemeente dient akkoord te geven voor de door de

³⁰ Provincie Utrecht, e-mail, 24 februari 2017

³¹ Provincie Utrecht (2016), [ehs-wijzer.provincie-utrecht.nl](https://www.ehs-wijzer.provincie-utrecht.nl)

³² Provincie Utrecht (2016), [ehs-wijzer.provincie-utrecht.nl](https://www.ehs-wijzer.provincie-utrecht.nl)

initiatiefnemer voorgestelde compensatieopgave. Daarnaast geeft de provincie aan dat indien de initiatiefnemer een gemeente of een private partij is (niet zijnde het rijk of de provincie), de gemeente moet regelen dat natuurcompensatiemaatregelen worden uitgevoerd, voortvloeiend uit hun rol bij het op- en vaststellen van bestemmingsplannen.³³

De provincie heeft het 'nee, tenzij'-principe opgenomen in haar beleid: *“Een ruimtelijk besluit voor gronden die zijn aangewezen als ‘Natuur Netwerk Nederland’ bevat geen nieuwe bestemmingen en regels die ruimtelijke ontwikkelingen toestaan, die per saldo leiden tot een significante aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden, of tot een significante vermindering van de oppervlakte van die gebieden, of van de samenhang tussen die gebieden, tenzij”... “er sprake is van een groot openbaar belang en er geen reële andere mogelijkheden zijn”* en *“negatieve effecten voor de natuur worden zoveel mogelijk beperkt door mitigerende maatregelen en de overblijvende negatieve effecten worden gecompenseerd door inrichting van nieuwe natuur elders...”*³⁴

In onderstaande tabel is het provinciaal beleid per beschermingsregime aangegeven.

Tabel 4 Provinciaal beleid voor natuurcompensatie per beschermingsregime

Natura 2000-gebieden	NNN-gebieden	Bosgebieden	Autonoom beleid (Groene contour)
Geen aanvullend provinciaal beleid	Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) art. 2.4 en Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS) paragraaf 5.4.1	Verordening Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017 (Vnl) <hr/> Beleidsregels Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017 (Bnl)	Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) art. 3.15 en Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS) paragraaf 5.4.2

De provincie heeft geen aanvullend provinciaal beleid specifiek voor natuurcompensatie in Natura 2000-gebieden opgesteld. Voor ingrepen in Natura 2000-gebieden moet een vergunning worden aangevraagd op basis van de Wet natuurbescherming, die geldt als leidraad bij natuurcompensatie. De gemeente dient vervolgens te regelen dat natuurcompensatiemaatregelen worden uitgevoerd.³⁵

Alle Natura 2000-gebieden in de provincie Utrecht maken onderdeel uit van het NNN. De provincie geeft aan dat zij dit in 2016 nog zijn nagegaan.³⁶ De Natura 2000-gebieden worden *planologisch* niet anders behandeld dan het NNN.³⁷ Als er sprake is van een ruimtelijke ingreep in Natura 2000-gebied, dan dient het ruimtelijk spoor van het NNN te worden gevolgd. Hierbij hebben gemeenten een belangrijke rol, omdat zij verantwoordelijk zijn voor de vaststelling van bestemmingsplannen en dienen toe te zien dat uitvoering plaatsvindt.³⁸

Beleid voor natuurcompensatie in het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is vastgelegd in de *Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV)* en de *Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS)*. De provincie Utrecht hanteert geen aparte beleidsregel of uitvoeringsregel voor natuurcompensatie. Op ambtelijk niveau is een EHS-wijzer ontwikkeld, welke volgens de provincie in de praktijk een belangrijk hulpmiddel is bij de toepassing van NNN-compensatie.³⁹

³³ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

³⁴ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening, art. 2.4 lid 3

³⁵ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016 en Provincie, e-mail, 25 januari 2017

³⁶ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

³⁷ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening, p.8

³⁸ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016 en Provincie Utrecht, e-mail, 24 februari 2017

³⁹ Provincie Utrecht, e-mail, 24 februari 2017

Op basis van de Wet natuurbescherming zijn PS verantwoordelijk voor bosgebieden (ook wel houtopstanden genoemd). De Wet natuurbescherming geeft provincies de ruimte om eventueel aanvullende regels te stellen over de wijze waarop met houtopstanden en het vellen ervan wordt omgegaan. In de *Verordening Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017* (Vnl) en *Beleidsregels Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017* (Bnl) is provinciaal beleid opgenomen voor bosgebieden.⁴⁰ Deze zijn 12 december 2016 vastgesteld door PS.

De provincie Utrecht hanteert onder autonoom beleid de zogeheten Groene contour. Dit bestaat uit een aantal landelijke gebieden waar mogelijkheden zijn (om kwaliteiten te ontwikkelen) die het functioneren van het NNN kunnen versterken. De Groene contour maakt geen onderdeel (meer) uit van het NNN.⁴¹ Aantasting van de Groene contour is niet toegestaan, tenzij de ingreep voortkomt uit een groot openbaar belang; het verlies aan mogelijkheden om natuur te ontwikkelen kwantitatief en kwalitatief gelijkwaardig wordt gecompenseerd met de inrichting van natuur elders binnen de Groene contour of in aansluiting op het Natuur Netwerk Nederland; de aard en omvang van deze natuurcompensatie evenredig zijn met het verlies aan natuurontwikkelingsmogelijkheden als gevolg van de ingreep; en behoud en beheer van de ter compensatie ingerichte natuur blijvend zijn verzekerd.⁴² Beleid voor de Groene contour is opgenomen in de PRS en PRV.

De onderstaande tabel toont voor NNN, bosgebieden en de Groene contour de toegestane compensatievormen.

Tabel 5 Compensatievormen bij NNN, bosgebieden en autonoom beleid

Compensatievorm	NNN-gebieden	Bosgebieden	Autonoom beleid (Groene contour)
Fysieke compensatie	Voorkeursvorm, indien mogelijk: - Aansluitend aan bestaande NNN, bij voorkeur binnen Groene contour - Realiseren binnen NNN onder voorwaarden toegestaan - In nabijheid van aangetaste gebied indien NNN dit vereist	Voorkeursladder waarbij compensatie bij voorkeur plaatsvindt in de nabijheid. Indien dit niet mogelijk is, dan binnen provincie Utrecht, maar aangrenzende gebieden buiten provincie zijn niet uitgesloten.	Compensatie elders binnen de Groene contour of in aansluiting op het NNN
Financiële compensatie	Om de compensatie in natura uit te stellen of te laten realiseren door een andere partij of grondeigenaar. Bijdrage door gemeente gelabeld in nationale Groenfonds	Niet mogelijk	Niet mogelijk
Saldobenadering	Conform Spelregels EHS	N.v.t.	N.v.t.
Kleinschalige herbegrenzing	Conform Spelregels EHS	N.v.t.	N.v.t.

In de herijkte PRS en de PRV, die 12 december 2016 zijn vastgesteld door PS, is de eis om enkel buiten het NNN te compenseren komen te vervallen. Om de natuurcompensatie op een beperkt aantal locaties te kunnen bundelen, is het nabijheidsvereiste bij natuurcompensatie geschrapt.⁴³ Indien mogelijk dient natuurcompensatie

⁴⁰ Provincie Utrecht (2016), *Beleidsregels Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017* en Provincie Utrecht (2016), *Verordening Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017*

⁴¹ Provincie Utrecht (2016), *Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie*, pp. 64-65

⁴² Provincie Utrecht (2016), *Provinciale Ruimtelijke Verordening* art. 3.15 lid 3

⁴³ Provincie Utrecht (2016), *Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie*, p. 61

plaats te vinden aansluitend aan het NNN, bij voorkeur binnen de Groene contour.⁴⁴ Compensatie dient in de directe omgeving plaats te vinden indien dit nodig is voor het functioneren van het NNN op die plek. Dit is bijvoorbeeld het geval indien een natuurverbinding (zoals een ecoduct) wordt verbroken door een ruimtelijke ingreep.⁴⁵ Het realiseren van compensatienatuur binnen het NNN is ook mogelijk, indien dit leidt tot versnelling van de realisatie van het NNN.⁴⁶ In dit laatste geval zal door herbegrenzen het NNN worden uitgebreid met een vergelijkbare oppervlakte aan nieuwe, nog in te richten natuur, om te voorkomen dat de totale oppervlakte van het NNN afneemt. GS wijzen een nieuw gebied aan als NNN, waar op een later tijdstip nieuwe natuur kan worden gerealiseerd.⁴⁷ Aangezien dit nieuw beleid is, moet in de praktijk nog blijken hoe dit proces zal verlopen.⁴⁸ De compensatie dient minimaal gelijk te zijn aan het verlies aan waarden en kenmerken.⁴⁹ Hiermee voldoen de PRS en de PRV aan het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) dat 1 oktober 2012 in werking is gegaan.

De provincie wil terughoudend zijn met de inzet van financiële compensatie. In de toelichting op de PRV is opgenomen dat financiële compensatie, in de zin dat een bedrag wordt vastgelegd om de compensatie te kunnen realiseren, een middel is om de compensatie in natura uit te stellen of te laten realiseren door een andere partij of grondeigenaar, niet om compensatie af te kopen.⁵⁰ Indien financiële compensatie wordt toegepast, dan wordt het compensatiebedrag door de gemeente gestort in het nationale Groenfonds. Dit is in het verleden één keer gebeurd, omdat de beoogde compensatielocatie nog niet beschikbaar was.⁵¹

Instrumenten zonder toepassing 'nee, tenzij'-principe

In de landelijke Spelregels EHS⁵² zijn twee instrumenten beschreven, die bepaalde ruimtelijke ingrepen in NNN onder voorwaarden mogelijk maken zonder toepassing van het 'nee, tenzij'-principe: kleinschalige herbegrenzing en saldobenadering. Bij toepassing van deze instrumenten is er sprake van een significante aantasting, maar niet van een groot openbaar belang. De provincie heeft kleinschalige herbegrenzing en saldobenadering opgenomen in haar beleid.⁵³ Kleinschalige herbegrenzing is alleen toegestaan indien dit leidt tot een gelijkwaardige of betere kwaliteit van het NNN en de oppervlakte van het NNN niet vermindert.⁵⁴ Bij de saldobenadering gaat het om een combinatie van projecten of handelingen die tevens tot doel heeft het functioneren van het NNN op gebiedsniveau per saldo te verbeteren, via het vergroten van de waarden en/of het vergroten van de reële oppervlakte aan natuur. De ruimtelijke samenhang moet worden toegelicht in de toelichting van het ruimtelijk besluit of, indien de ruimtelijke samenhang zich over meer dan één ruimtelijk besluit uitstrekt, in een gebiedsvisie.⁵⁵

Met het vaststellen van de Verordening Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017 hebben PS regels gesteld aan de herbepanting van bosgebieden ingeval van aantasting.⁵⁶ Bij bosgebieden moet de compensatiegrond nog onbeplant zijn en de compensatiegrond dient vrij te zijn van een andere herplantingsplicht en/of compensatieverplichting. GS streven ernaar de nieuwe beplanting binnen de provincie Utrecht te laten

⁴⁴ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie, p. 59

⁴⁵ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

⁴⁶ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie, p. 59

⁴⁷ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening, toelichting art. 2.4, p.55

⁴⁸ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

⁴⁹ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening, art. 2.4 lid 3b

⁵⁰ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening, toelichting art. 2.4 lid 3, p.54

⁵¹ Provincie Utrecht, interview, 5 oktober 2016 en Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

⁵² Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit e.a. (2007), Spelregels EHS, hoofdstuk 5 en 6

⁵³ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie, pp. 61-62

⁵⁴ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie, p. 59

⁵⁵ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening, toelichting art. 2.4 lid 3, p.54

⁵⁶ Provincie Utrecht (2016), Verordening Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017

ontwikkelen, maar een ontheffing voor aangrenzende gebieden buiten de provincie is niet uitgesloten.⁵⁷ Eerst dient wel altijd onderzocht te worden of compensatie in de nabijheid mogelijk is.⁵⁸

Binnen de Groene contour is het belangrijk dat eventuele bouw op zodanige wijze plaatsvindt, dat natuur en landschap daarbij zoveel mogelijk worden versterkt. Reguliere agrarische ontwikkeling is wel mogelijk. Onomkeerbare ingrepen en processen die het onmogelijk maken om natuur te ontwikkelen zijn niet toegestaan, tenzij deze ingrepen voortkomen uit een groot openbaar belang en alternatieven ontbreken.⁵⁹ Aantasting van de Groene contour dient te worden gecompenseerd met de inrichting van natuur elders binnen de Groene contour of in aansluiting op het Natuur Netwerk Nederland.⁶⁰ Financiële compensatie is bij aantasting van de Groene contour niet toegestaan.⁶¹

Project verbetering natuur- en boscompensatie

De provincie heeft in het kader van het Ruimtelijke Actieprogramma (RAP) 2008-2011 in 2009-2010 onderzoek gedaan naar natuurcompensatie(locaties). Naar aanleiding van dit onderzoek heeft de provincie sinds 1 januari 2011 een natuurcompensatieloket ingesteld bij de afdeling Uitvoering fysieke leefomgeving (UFL), om vraag en aanbod van natuurcompensatielocaties beter bij elkaar te brengen.⁶² Vanuit dit natuurcompensatieloket is voorgesteld om een project op te zetten om de uitvoering van de natuur- en boscompensatie te verbeteren, mede naar aanleiding van de landelijke onderzoeken naar natuurcompensatie en een motie in 2014 om een natuurcompensatiebank in te stellen.⁶³ In 2014 is hiervoor een projectopdracht opgesteld en in de loop van 2016 is met de uitvoering van dit project gestart. Dit project is de aanleiding geweest voor aanpassing van het beleid voor NNN-compensatie in de PRS en PRV en het opstellen van provinciaal beleid voor boscompensatie in het kader van de invoering van de Wet natuurbescherming (vastgesteld door PS in december 2016).⁶⁴ De provincie geeft aan dat in 2017 concreet invulling zal worden gegeven aan de oprichting van een natuurcompensatiebank, het aanvullen van de bestaande registratie met kaarten, het aanscherpen van de monitoring van instandhouding en beheer (van met name uitgevoerde NNN-compensatie en van door Rijkswaterstaat uitgevoerde compensatie), en het maken van goede afspraken over taken en verantwoordelijkheden binnen de provincie.⁶⁵ Ook geeft de provincie aan dat de provinciale EHS-wijzer zal worden geactualiseerd.⁶⁶ Met deze wijzer wil de provincie ervoor zorgdragen dat gemeenten weten hoe ze de natuurcompensatiemaatregelen kunnen borgen in het bestemmingsplan. De EHS-wijzer is op ambtelijk niveau vastgesteld en heeft zodoende geen verplichtende werking.⁶⁷ De EHS-wijzer is volgens de provincie bedoeld als hulpmiddel voor gemeentelijke RO-medewerkers, ecologisch adviseurs én initiatiefnemers bij toepassing van NNN-compensatie. Bij de actualisatie wil de provincie onder andere concrete criteria om de NNN-compensatieopgave te bepalen toevoegen aan de EHS-wijzer.⁶⁸

⁵⁷ Provincie Utrecht (2016), Verordening Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017, art. 4.2.2 en Provincie Utrecht (2016), Beleidsregels Natuur en Landschap Provincie Utrecht 2017, art. 4.4

⁵⁸ Provincie Utrecht (2016), Beleidskader Wet natuurbescherming, p. 36

⁵⁹ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie, pp. 64-65

⁶⁰ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening, art. 3.15 lid 3

⁶¹ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening, toelichting art. 3.15 lid 3, p. 63

⁶² Provincie Utrecht (2010), Eindrapportage RAP 6 Natuurcompensatielocaties en Provincie Utrecht (2012), RAP 2008-2011 Eindevaluatie p. 26

⁶³ Provincie Utrecht (2014), Motie natuurbank voor natuurcompensatie

⁶⁴ Provincie Utrecht, e-mail, 25 januari 2016

⁶⁵ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie, p. 61 en Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

⁶⁶ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

⁶⁷ Provincie Utrecht, interview, 5 oktober 2016

⁶⁸ Provincie Utrecht, e-mail, 7 december 2016

| 4 | Bepalen compensatieopgave

De Rekenkamer geeft in dit hoofdstuk antwoord op de vraag of de provincie een standaard (reken)methodiek heeft opgesteld voor het bepalen van de natuurcompensatieopgave. Een initiatiefnemer dient de compensatieopgave te (laten) bepalen door na te gaan hoe groot de aantasting van het natuurgebied is, zowel kwantitatief (aantal hectares) als kwalitatief. Dit laatste is met name lastig als er geen gelijksoortige compensatie mogelijk is. Immers, een stuk bos dat tientallen jaren oud is, kan een grotere waarde vertegenwoordigen dan een recentelijk aangelegd grasland van dezelfde omvang. De provincie moet vervolgens nagaan of de voorgestelde compensatie voldoende is. Een standaard (reken)methodiek maakt het bepalen van de compensatieopgave eenvoudiger en zorgt voor helderheid richting de initiatiefnemer.

Beoordelingscriterium 2:

De provincie maakt gebruik van een standaard (reken)methodiek om de aantasting van de natuur en de compensatieopgave (kwantiteit en kwaliteit) te bepalen.

Bevinding 2:

De provincie heeft in algemene zin bepaald hoe de compensatieopgave berekend dient te worden. De compensatie moet minimaal gelijk zijn aan het verlies van waarden en kenmerken. De provincie wil in 2017 striktere criteria gaan hanteren voor het bepalen van de compensatieopgave van het NNN door drie aanvullende criteria in het beleid op te nemen: hersteltijd, de aanwezigheid van bedreigde en zeldzame soorten en het natuurbeheertype. Voor bosgebieden geldt een oppervlaktetoeslag voor de hersteltijd in jaren en voor de aanwezigheid van zeldzame en bedreigde soorten.

Een omschrijving hoe de omvang bij financiële compensatie moet worden bepaald, ontbreekt in het beleid.

Toelichting

De provincie heeft voor Natura 2000-gebieden, het NNN en de Groene contour op hoofdlijnen bepaald hoe de compensatieopgave berekend dient te worden. Bij het NNN dient de compensatie minimaal gelijk te zijn aan het verlies van waarden en kenmerken.⁶⁹ Uitgangspunt is dat het NNN kwalitatief en kwantitatief in stand blijft.⁷⁰ Natura 2000-gebieden worden door de provincie *planologisch* niet anders behandeld dan het NNN.⁷¹

In de provinciale (op ambtelijk niveau vastgestelde) *EHS-wijzer* staat een aantal methodes/opties dat een initiatiefnemer als richtlijn kan gebruiken om de compensatieopgave te berekenen. Ook staat in de *EHS-wijzer* expliciet opgenomen dat de provincie geen formele normen hanteert om de omvang (oppervlakte) van de compensatie te bepalen.⁷² De provincie geeft aan dat het belangrijkste is bij het bepalen van de compensatieopgave dat de gemeente akkoord gaat met de door de initiatiefnemer voorgestelde compensatieopgave.⁷³ De provincie geeft aan dat het aan de gemeente is om te beoordelen of de ruimtelijke onderbouwing van een nieuwe ontwikkeling voldoet aan alle kaders. Daarbij is het aan de gemeente beoordelen of het ecologisch onderzoek helder en gedegen is uitgevoerd.⁷⁴ De gemeente dient, mede op basis van het ecologisch onderzoek, een besluit te nemen over of de gewenste ontwikkeling door kan gaan. En zo ja, onder welke

⁶⁹ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening, art. 2.4 lid 3b

⁷⁰ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening, p. 54

⁷¹ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening, p.8

⁷² Provincie Utrecht (2016), [ehs-wijzer.provincie-utrecht.nl](https://www.ehs-wijzer.provincie-utrecht.nl), onder 'Dan beperking aantasting en compensatie'

⁷³ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

⁷⁴ Provincie Utrecht (2016), [ehs-wijzer.provincie-utrecht.nl](https://www.ehs-wijzer.provincie-utrecht.nl)

voorwaarden.⁷⁵ De provincie geeft aan dat zij bij ter inzage legging van bestemmingsplannen nagaat of aan het provinciale compensatiebeleid wordt voldaan. Daarbij reageert de provincie zo nodig met een inhoudelijke reactie (op het voorontwerp), een zienswijze (op het ontwerp) of een aanwijzing (achteraf) om de gemeenteraad te corrigeren.⁷⁶

De provincie geeft aan dat er wel behoefte bestaat aan een standaard(reken)methodiek om de compensatieopgave voor het NNN te berekenen. Hierbij moet maatwerk mogelijk blijven.⁷⁷ De provincie wil in 2017 striktere criteria gaan hanteren voor het bepalen van de compensatieopgave van NNN. Het voornemen is om drie aanvullende criteria in de EHS-wijzer op te nemen die kunnen leiden tot een oppervlaktetoeslag: de hersteltijd, de aanwezigheid van bedreigde en zeldzame soorten en het natuurbeheertype. De natuurbeheertypen (bijvoorbeeld droge/natte heide, moeras, open duin, dennen-, eiken- en beukenbos) worden daarbij in drie klassen ingedeeld.⁷⁸ De provincie heeft geen omschrijving gegeven hoe de omvang van financiële compensatie dient te worden bepaald. In de PRV is enkel opgenomen dat financiële compensatie, in de zin dat een bedrag wordt vastgelegd om de compensatie te kunnen realiseren, een middel is om de compensatie in natura uit te stellen of te laten realiseren door een andere partij of grondeigenaar, niet om compensatie af te kopen.⁷⁹

In de Verordening Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017 is opgenomen dat de oppervlakte van de herbepanting van bosgebieden tenminste even groot dient te zijn als de gevelde oppervlakte. Tevens dient herplant op termijn tenminste gelijkwaardige ecologische en landschappelijke waarden te vertegenwoordigen.⁸⁰ Aanvullend daarop zijn in de Beleidsregels Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017 kwaliteitstoelagen opgenomen voor compensatie van bosgebieden, voor hersteltijd oftewel de ouderdom van de aangetaste bosgroeiplaats en het voorkomen van zeldzame en bedreigde soorten. De toeslag per hectare neemt toe naarmate de hersteltijd langer is (maximale toeslag 0,7 ha. per hectare) en er meer zeldzame en bedreigde soorten aanwezig zijn in het aangetaste gebied (toeslag per hectare van 0,1 ha. per soort).

Bij aantasting van de Groene contour dient het verlies aan mogelijkheden om natuur te ontwikkelen kwantitatief en kwalitatief gelijkwaardig te worden gecompenseerd. *“De aard en omvang van deze natuurcompensatie dient evenredig te zijn met het verlies aan natuurontwikkelingsmogelijkheden als gevolg van de ingreep.”*⁸¹

⁷⁵ Provincie Utrecht (2016), ehs-wijzer.provincie-utrecht.nl

⁷⁶ Provincie Utrecht, e-mail, 24 februari 2017

⁷⁷ Provincie Utrecht, interview, 5 oktober 2016

⁷⁸ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016 en Provincie Utrecht, e-mail, 7 december 2016

⁷⁹ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening, toelichting art. 2.4 lid 3, p.54

⁸⁰ Provincie Utrecht (2016), Verordening Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017, art. 4.2.1

⁸¹ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening, art. 3.15 lid 3

| 5 | Registreren beschermde natuur

De Rekenkamer geeft in dit hoofdstuk antwoord op de vraag of de provincie beschermde natuurgebieden, natuurcompensatielocaties en (mogelijke) natuurcompensatiegebieden registreert. Een goede registratie van de beschermde natuurgebieden en natuurcompensatiegebieden is belangrijk, zodat voor de provincie en betrokkenen inzichtelijk is waar de verschillende beschermde natuurgebieden liggen of komen te liggen. Daarnaast is een meld- en registratiesysteem met potentiële natuurcompensatiegebieden handig bij het vinden van een geschikte compensatielocatie, aangezien het voor initiatiefnemers dikwijls lastig is om een geschikte compensatielocatie te vinden. Een mogelijkheid hiervoor betreft het oprichten van een compensatiebank.

5.1 Registratie beschermde natuur en natuurcompensatieprojecten

Beoordelingscriterium 3a:

De provincie houdt een actuele kaart bij van de verschillende beschermde natuurgebieden, waarbij voor elk gebied duidelijk is onder welk beschermingsregime het valt.

Beoordelingscriterium 3b:

De provincie houdt een actuele kaart bij van de vastgestelde locaties waar natuurcompensatie gerealiseerd gaat worden.

Bevinding 3:

De provincie heeft in de PRS en de PRV actuele kaarten opgenomen waarop de beschermde natuurgebieden inclusief beschermingsregimes zijn weergegeven. Er wordt echter geen aparte kaart bijgehouden met daarop de bosgebieden waarvoor de provincie verantwoordelijk is vanuit de Wet natuurbescherming. De provincie heeft nog geen kaart waarop de locaties van alle natuurcompensatieprojecten zijn weergegeven. In de loop van 2017 wil de provincie deze kaart opstellen. De keer dat financiële compensatie is voorgekomen, is dit in een ambtelijk document geregistreerd.

Toelichting

De provincie heeft digitale kaarten van de Natura 2000-gebieden, het NNN en de Groene contour, die zijn opgenomen op de [website](#) en [webkaart](#).⁸² Kopieën van deze kaarten zijn tevens opgenomen in de bijlagen van de PRS en/of PRV.⁸³ Deze kaarten zijn in december 2016 vastgesteld door PS.

De provincie geeft aan dat gemeenten en provincie geen kaart bijhouden waarop bosgebieden geregistreerd staan.⁸⁴ Wel heeft de provincie eind 2016 een [overzichtskaart](#) opgesteld met daarop het toepassingsgebied van de Wet natuurbescherming houtopstanden. Deze is opgesteld nadat de provincie alle gemeenten gevraagd had de vastgestelde bebouwde kom Boswet aan te leveren.⁸⁵

Eenmaal per vier jaar vindt de actualisering van de PRS en PRV door PS plaats.⁸⁶ Daarbij worden wijzigingen van de feitelijke begrenzing van het NNN meegenomen. Via een GS-besluit kunnen kaarten tussentijds worden

⁸² Provincie Utrecht (2016), [ruimtelijkeplannen.provincie-utrecht.nl](#) en Provincie Utrecht (2016), [webkaart.provincie-utrecht.nl](#)

⁸³ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie, Kaart 7 - Natuur, Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening Kaart 6 - Natuur

⁸⁴ Provincie Utrecht, interview, 5 oktober 2016

⁸⁵ Provincie Utrecht, e-mail, 25 januari 2017 en Provincie Utrecht (2017), [ruimtelijkeplannen.provincie-utrecht.nl](#)

⁸⁶ Provincie Utrecht, interview, 5 oktober 2016

aangepast. Kleine wijzigingen binnen het NNN hoeven niet altijd te leiden tot aanpassing van de NNN-kaart. Het gaat hierbij om bijvoorbeeld een boerderij die binnen het NNN ligt en ook als NNN bestempeld is. Ook wegen kunnen geheel in het NNN liggen en als de weg wordt verbreed, leidt dit niet tot aanpassing van de NNN-kaart.⁸⁷ De provincie heeft (nog) geen kaart waarop de locaties van alle natuurcompensatieprojecten zijn weergegeven.⁸⁸ Deze kaart zal volgens de provincie in de loop van 2017 worden opgesteld.⁸⁹ Wel heeft de provincie op ambtelijk niveau een overzicht van alle natuur- en boscompensatieprojecten vanaf 2010. De keer dat financiële compensatie is voorgekomen, is in dit ambtelijk document geregistreerd.⁹⁰

5.2 Registratie mogelijke natuurcompensatielocaties

Beoordelingscriterium 3c:

De provincie heeft een actueel overzicht van locaties die mogelijk in aanmerking komen voor natuurcompensatie.

Bevinding 4:

De provincie houdt nog geen actueel overzicht van locaties die mogelijk in aanmerking komen voor natuurcompensatie. Sinds 2011 heeft de provincie een natuurcompensatieloket ingesteld bij de afdeling Uitvoering fysieke leefomgeving (UFL) om vraag en aanbod van (compensatie)gronden beter bij elkaar te brengen. In 2014 hebben PS een motie aangenomen om dit natuurcompensatieloket uit te bouwen tot een natuurcompensatiebank. De provincie wil in 2017 concreet invulling gaan geven aan de oprichting van de natuurcompensatiebank, waarbij provinciale gronden op voorraad worden gehouden voor de realisatie van natuurcompensatie, of afspraken worden gemaakt met andere partijen over het op voorraad houden van gronden.

Toelichting

In de afgelopen jaren is uit landelijke onderzoeken en ervaringen binnen de provincie Utrecht gebleken dat het vaak moeilijk is locaties voor natuurcompensatie te vinden, dat dit leidt tot vertraging in de besluitvorming, en dat met de natuurcompensatie vaak losliggende snippers natuur worden gerealiseerd die weinig bijdragen aan het NNN.⁹¹

De provincie heeft in het kader van Ruimtelijke Actieprogramma (RAP) 2008-2011 in 2009-2010 onderzoek gedaan naar natuurcompensatie(locaties).⁹² Bij één van de in dit onderzoek uitgewerkte pilots werd geëxperimenteerd met een natuurcompensatiebank. Naar aanleiding van de aanbevelingen uit dit onderzoek heeft de provincie per 1 januari 2011 een natuurcompensatieloket ingesteld bij de afdeling Uitvoering fysieke leefomgeving (UFL) om vraag en aanbod van (compensatie)gronden beter bij elkaar te brengen.⁹³ De provincie geeft aan dat er onduidelijkheid binnen de provincie was over de rol en invulling van het loket en wie waarvoor verantwoordelijk was. Ook bleek dat het gehanteerde nabijheidsbeginsel voor natuur- en boscompensatie een belemmering vormde voor het op voorraad houden van gronden en het actief aanbieden van gronden voor natuur- en boscompensatie. Beide problemen zorgden ervoor dat het compensatieloket niet goed functioneerde.⁹⁴

⁸⁷ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

⁸⁸ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

⁸⁹ Provincie Utrecht, e-mail, 14 december 2016

⁹⁰ Provincie Utrecht, e-mail, 14 december 2016

⁹¹ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie, p. 61

⁹² Provincie Utrecht, e-mail, 25 januari 2017

⁹³ Provincie Utrecht (2010), Eindrapportage RAP 6 Natuurcompensatielocaties en Provincie Utrecht (2012), RAP 2008-2011 Eindevaluatie p. 26

⁹⁴ Provincie Utrecht, e-mail, 25 januari 2017

PS hebben in 2014 een motie aangenomen om het provinciale natuurcompensatieloket uit te bouwen tot een natuurcompensatiebank.⁹⁵ De provincie geeft aan dat in 2017 naar aanleiding van de motie uit 2014 concreet invulling zal worden gegeven aan de oprichting van de natuurcompensatiebank.⁹⁶ Daarbij worden provinciale gronden op voorraad gehouden voor de realisatie van natuurcompensatie, of afspraken worden gemaakt met andere partijen over het op voorraad houden van gronden. De provincie wil locaties van derden gaan gebruiken zoals van waterschappen, landgoedeigenaren, en natuurbeherende organisaties. Bij voorkeur bevinden deze locaties zich in de Groene contour of aansluitend op het NNN. Met al de partijen dienen afspraken te worden gemaakt over het op voorraad houden van gronden. Ook wil de provincie de gronden die in haar bezit zijn (zoals de voormalige Recreatie om de Stad gebieden) inzetten en eventueel nog gronden verwerven. Door het instellen van een compensatiebank kunnen initiatiefnemers beter worden ondersteund in het vinden van geschikte compensatielocaties en kan mogelijk een bijdrage worden geleverd aan het ontsnipperen van natuurgebieden.⁹⁷ Voor de oprichting van de compensatiebank is het nabijheidsprincipe (de verplichting om in de directe omgeving van de aangetaste natuur te compenseren) losgelaten in de herijkte PRV en PRS, die op 12 december 2016 door PS zijn vastgesteld.⁹⁸

⁹⁵ Provincie Utrecht (2014), Motie natuurbank voor natuurcompensatie

⁹⁶ Provincie Utrecht, e-mail, 7 december 2016

⁹⁷ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

⁹⁸ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie, p. 61 en Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening

| 6 | Borgen compensatieafspraken

De Rekenkamer geeft in dit hoofdstuk antwoord op de vraag of de provincie zorgt voor waarborgen voor de uitvoering van natuurcompensatiemaatregelen (bijvoorbeeld d.m.v. een compensatieovereenkomst of privaatrechtelijk contract). Door het vastleggen van de compensatiemaatregelen kan meer zekerheid gecreëerd worden zodat de gemaakte afspraken daadwerkelijk uitgevoerd worden.

Beoordelingscriterium 4:

De afgesproken compensatiemaatregelen zijn afdwingbaar.

Bevinding 5:

De afgesproken compensatiemaatregelen voor NNN zijn niet afdwingbaar. De provincie heeft in haar beleid opgenomen dat compensatiemaatregelen voor NNN vastgelegd moeten worden via de gemeentelijke bestemmingsplannen. De provincie laat het maken van afspraken over natuurcompensatiemaatregelen en het controleren ervan voornamelijk over aan de gemeenten. De provincie heeft in haar beleid geen afdwingbare instrumenten zoals een boeteclausule opgenomen. Bij compensatie in Natura 2000-gebieden en bosgebieden worden afspraken vastgelegd in de vergunning die vanuit de Wet natuurbescherming wordt verleend.

Toelichting

Voor ingrepen in Natura 2000-gebieden moet een vergunning worden aangevraagd op basis van de Wet natuurbescherming, waarmee de compensatiemaatregelen worden vastgelegd. De afspraken worden vastgelegd door de provincie bij de vergunningverlening.⁹⁹ Als er sprake is van een ruimtelijke ingreep in Natura 2000-gebied, dan dient het ruimtelijk spoor van NNN te worden gevolgd, waarbij gemeenten een belangrijke rol hebben omdat zij verantwoordelijk zijn voor de vaststelling van bestemmingsplannen en dienen toe te zien dat uitvoering daadwerkelijk plaatsvindt.¹⁰⁰

Voor het NNN laat de provincie het maken van afspraken over natuurcompensatiemaatregelen en het controleren ervan voornamelijk over aan de gemeenten. De gemeente dient namelijk na te gaan of een project van groot openbaar belang is waarvoor geen alternatieven zijn, oftewel of aan het 'nee, tenzij'-principe wordt voldaan. De compensatiemaatregelen voor het NNN moeten vervolgens worden vastgelegd via een wijziging van het bestemmingsplan.¹⁰¹ De provincie geeft aan dat zij bij ter inzage legging van bestemmingsplannen nagaat of aan het provinciale compensatiebeleid wordt voldaan. Daarbij reageert de provincie zo nodig met een inhoudelijke reactie (op het voorontwerp), een zienswijze (op het ontwerp) of een aanwijzing (achteraf) om de gemeenteraad te corrigeren.¹⁰² De provincie geeft aan dat zij de voorkeur heeft om een zogeheten 'voorwaardelijke verplichting' op te nemen in de toelichting op het bestemmingsplan, waarin wordt bepaald dat de ruimtelijke ingreep alleen doorgang kan vinden als de natuurcompensatiemaatregelen worden gerealiseerd.¹⁰³ Dit is volgens de provincie echter niet altijd mogelijk. Bijvoorbeeld wanneer de compensatie in een andere gemeente plaatsvindt.¹⁰⁴ Een mogelijke oplossing is volgens de provincie het laten vastleggen van afspraken in een compensatieovereenkomst tussen de initiatiefnemer en de gemeente (en eventueel een derde partij op wiens grond de compensatie plaatsvindt). In deze overeenkomst zou een zekerstelling voor gemeenten kunnen worden opgenomen en een

⁹⁹ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016 en Provincie Utrecht, e-mail, 25 januari 2017

¹⁰⁰ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016 en Provincie Utrecht, e-mail, 24 februari 2017

¹⁰¹ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening, art 2.4 lid 4

¹⁰² Provincie Utrecht, e-mail, 24 februari 2017

¹⁰³ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

¹⁰⁴ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

financiële boetestelling indien de initiatiefnemer een private partij is.¹⁰⁵ De provincie geeft vooralsnog geen richtlijnen mee met betrekking tot het bepalen van de compensatieopgave, de termijn waarbinnen de natuurcompensatie afgerond dient te zijn, de planning et cetera.¹⁰⁶ Ook heeft de provincie geen beleid opgesteld over het opnemen van afdwingbare instrumenten zoals een boeteclausule. In het verleden is er bij één project financiële compensatie toegepast. In dit specifieke geval zijn de afspraken vastgelegd in een overeenkomst tussen de gemeente (als bevoegd gezag en initiatiefnemer), de partij die op zich heeft genomen de compensatie te realiseren en het Nationaal Groenfonds.¹⁰⁷

Wanneer het Rijk of provincie initiatiefnemer zijn, dan wordt via een tracébesluit of een inpassingsplan besloten over de ruimtelijke ingreep. De rol van de gemeente is dan minimaal.¹⁰⁸ De provincie geeft aan dat indien de initiatiefnemer een gemeente of een private partij is, de gemeente dan moet regelen dat natuurcompensatiemaatregelen worden uitgevoerd, voortvloeiend uit hun rol bij het op- en vaststellen van bestemmingsplannen.¹⁰⁹ De provincie heeft naast het 'formele' vooroverleg over bestemmingsplannen ex artikel 3.1.1. Bro een 'informeel' voorbereidend overleg, dat doorgaans nog aan het formele vooroverleg vooraf gaat. Het informele- en formele vooroverleg bij een voorgenomen bestemmingsplanwijziging zijn voor de provincie belangrijk om invloed uit te oefenen op de ruimtelijke ingreep en de kwaliteit van de compensatie, zodat het plan in overeenstemming is met het provinciale natuurbelang.¹¹⁰ De provincie kan in het informele vooroverleg van een bestemmingsplanwijziging al aangeven of het ecologisch onderzoek en de voorgestelde natuurcompensatie voldoende zijn. Dit overleg vindt vooral plaats bij grote, complexe projecten. De provincie kan eventueel via een zienswijze op het bestemmingsplan aangeven of de wijziging past binnen het provinciale beleid. De provincie heeft vervolgens de mogelijkheid om de gemeente een aanwijzing te geven, indien de provincie niet akkoord is met de ruimtelijke ingreep en de voorgestelde natuurcompensatie.¹¹¹

De maatregelen bij boscompensatie worden vastgelegd in de ontheffingen op basis van art. 4.5 lid 1 van de Wet natuurbescherming.¹¹² Afspraken worden geborgd in een beplantingsplan dat de initiatiefnemer dient te hebben.¹¹³

¹⁰⁵ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

¹⁰⁶ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

¹⁰⁷ Provincie Utrecht, e-mail, 25 januari 2017

¹⁰⁸ Provincie Utrecht, e-mail, 14 december 2016

¹⁰⁹ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

¹¹⁰ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

¹¹¹ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

¹¹² Provincie Utrecht, e-mail, 25 januari 2017

¹¹³ Provincie Utrecht (2016), Verordening Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017 art. 4.2.2f

| 7 | Monitoring en veldcontroles

De Rekenkamer geeft in dit hoofdstuk antwoord op de vraag of de provincie de uitvoering van natuurcompensatiemaatregelen monitort en controleert. Om na te gaan of de uitvoering van de compensatiemaatregelen conform de gemaakte afspraken verloopt, zal de provincie de voortgang moeten monitoren. De provincie kan dit doen aan de hand van voortgangsrapportages van gemeenten, initiatiefnemers of (natuurbeheer) organisaties die de natuurcompensatie realiseren. In aanvulling op voortgangsrapportages is het ook wenselijk om veldcontroles uit te voeren na afronding van een natuurcompensatieproject. Dit zou steekproefsgewijs kunnen worden uitgevoerd. Door het (laten) uitvoeren van veldcontroles kan de provincie zelf waarnemen of de uitvoering van de compensatiemaatregelen conform afspraken is verlopen en of het natuurgebied zich volgens verwachting ontwikkelt.

7.1 Monitoring

Beoordelingscriterium 5a:

De provincie monitort de uitvoering van de natuurcompensatiemaatregelen.

Bevinding 6:

De provincie heeft geen beleid opgesteld voor het monitoren van de natuurcompensatieprojecten. In 2016 is de provincie op ambtelijk niveau begonnen met het opstellen van een monitor, waarin de stand van zaken van natuur- en boscompensatieprojecten wordt bijgehouden. Hiervoor vraagt de provincie voortgangsinformatie op bij gemeenten en Rijkswaterstaat.

Toelichting

In zowel de PRS als de PRV is niet opgenomen hoe de provincie de voortgang van de uitvoering van natuurcompensatiemaatregelen wil monitoren. Ook is in het provinciaal beleid niet opgenomen hoe en wanneer initiatiefnemers en/of gemeenten de provincie moeten informeren over de voortgang van de uitvoering van de natuurcompensatiemaatregelen. De provincie geeft aan dat zij op afstand staat en de controle op naleving van compensatiemaatregelen bij de gemeente ligt, ook wanneer de gemeente zelf initiatiefnemer is.¹¹⁴

Wel wil de provincie, naast het vormen van een natuurcompensatiebank, de registratie, de controle en de juridische borging van de uitvoering en de planologische bescherming van de compensatie gaan verbeteren.¹¹⁵ Zo wil de provincie de natuurcompensatieprojecten beter gaan volgen via het monitoren van de instandhouding en het beheer en via het bijhouden van een webkaart van de natuurcompensatieprojecten.¹¹⁶

In 2016 is de provincie op ambtelijk niveau begonnen met het opstellen van een monitor van alle natuur- en boscompensatieprojecten. Daarin is per project aangegeven wie de compensatieplichtige is, de (ingeschatte) ruimtelijke aantasting, de (ingeschatte) compensatieopgave, locatie van de realisatie en de stand van zaken realisatie (nog te starten/ in voorbereiding/ in uitvoering/ gereed).¹¹⁷ De lijst met 14 natuurcompensatieprojecten en 46 boscompensatieprojecten is opgenomen in bijlage C. Bij één van de natuurcompensatieprojecten is financiële compensatie toegepast, bij de overige projecten is er sprake van toepassing van fysieke compensatie.

¹¹⁴ Provincie Utrecht, interview, 5 oktober 2016 en Provincie Utrecht, e-mail, 14 december 2016

¹¹⁵ Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie, p. 61

¹¹⁶ Provincie Utrecht (2016), webkaart.provincie-utrecht.nl

¹¹⁷ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

De provincie geeft aan dat als de compensatie verloopt via gemeenten, deze periodiek zullen worden gevraagd voor een update over de uitvoering. Ook Rijkswaterstaat informeert de provincie desgevraagd.¹¹⁸

7.2 Veldcontroles

Beoordelingscriterium 5b:

De provincie voert veldcontroles uit bij natuurcompensatieprojecten.

Bevinding 7:

In het provinciale beleid is niet opgenomen dat er (periodieke) veldcontroles of eindcontroles dienen te worden uitgevoerd bij natuurcompensatieprojecten. Voor boscompensatie is dit wel in het beleid opgenomen. In de praktijk voert de Regionale Uitvoeringsdienst Utrecht bij alle boscompensatieprojecten een veldcontrole uit binnen vier jaar na de kapmelding. Op dit moment is er een achterstand bij de uitvoering van deze controles.

Toelichting

In het provinciaal beleid is niet opgenomen dat er (periodieke) veldcontroles of eindcontroles dienen te worden uitgevoerd bij natuurcompensatieprojecten. In de praktijk worden er ook geen veldcontroles uitgevoerd bij natuurcompensatieprojecten in het NNN. Via informele weg kan de provincie informatie ontvangen over de uitvoering van natuurcompensatieproject en van derden zoals belangenorganisaties en oplettende burgers.¹¹⁹ Voor boscompensatie is in de Verordening Natuur en Landschap Utrecht 2017 opgenomen dat GS door middel van controles toezien of herbeplanting binnen de genoemde termijn daadwerkelijk aanslaat.¹²⁰ De provincie heeft met de Regionale uitvoeringsdienst Utrecht afgesproken dat deze bij alle boscompensatieprojecten binnen vier jaar na de kapmelding dient te controleren of boscompensatie is uitgevoerd (gekozen is voor vier jaar gelet op de verplichting dat binnen drie jaar na de kapmelding de herplant dient te hebben plaatsgevonden). De provincie geeft aan dat de RUD Utrecht deze controles conform afspraak uitvoert, maar dat er op dit moment wel een achterstand is.¹²¹

¹¹⁸ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

¹¹⁹ Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016

¹²⁰ Provincie Utrecht (2016), Verordening Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017, toelichting art. 4.2.1

¹²¹ Provincie Utrecht, e-mail, 25 januari 2017

| 8 | Informatievoorziening

De Rekenkamer geeft in dit hoofdstuk antwoord op de vraag of PS door GS worden geïnformeerd over de voortgang van natuurcompensatieprojecten en of de provincie relevante informatie over natuurcompensatie beschikbaar stelt. Om inzicht te krijgen in de voortgang van de natuurcompensatieprojecten is het van belang dat PS regelmatig geïnformeerd worden. Daarnaast is belangrijk dat relevante informatie over natuurcompensatie niet alleen bij de provincie bekend is, maar dat deze ook beschikbaar wordt gesteld aan andere betrokkenen, zoals initiatiefnemers, gemeenten, burgers en natuurbeheerorganisaties. Hierbij kan gedacht worden aan het digitaal toegankelijk maken van informatie over de provinciale regelgeving omtrent ruimtelijke ontwikkelingen in beschermde natuurgebieden en aan het digitaal toegankelijk maken van digitale kaarten van de verschillende beschermde natuur(compensatie) gebieden, zodat een ieder kennis kan nemen van de (on)mogelijkheden bij een ruimtelijke ingreep in een natuurbeschermingsgebied.

8.1 Informeren PS

Beoordelingscriterium 6a:

GS informeren PS periodiek over de voortgang van natuurcompensatieprojecten.

Bevinding 8:

Er zijn geen specifieke afspraken tussen PS en GS gemaakt voor het informeren over natuurcompensatieprojecten. GS informeren PS ad hoc over specifieke projecten waar natuurcompensatie aan de orde is.

Toelichting

Er zijn geen specifieke afspraken tussen GS en PS gemaakt over de informatie die PS wensen te ontvangen over natuurcompensatie(projecten). PS worden ad hoc geïnformeerd over specifieke projecten waarbij natuurcompensatie aan de orde is. Zo zijn PS in 2012 geïnformeerd met betrekking tot natuurcompensatie(projecten) bij de behandeling van de Eindevaluatie RAP 2008-2011.¹²² In 2013 hebben PS bij het Statenvoorstel over Knooppunt Hoevellaken een memo ontvangen over de compensatieopgave.¹²³ In het Statenvoorstel Samenwerkingsovereenkomsten Hart van de Heuvelrug en Vliegbasis Soesterberg dat op 30 april 2015 is behandeld door PS, is aangegeven dat een natuurcompensatielocatie is gevonden voor de 19 hectare natuur die wordt aangetast.¹²⁴ In januari 2017 zijn PS geïnformeerd over de wijzigingen in het natuurcompensatiebeleid, het project dat in 2016 gestart is om de uitvoering van de natuur- en boscompensatie te verbeteren en over de oprichting van een natuurcompensatiebank.¹²⁵

¹²² Provincie Utrecht, e-mail, 7 december 2016

¹²³ Rijkswaterstaat (2012), Memo Toelichting zoekgebieden natuur-, bos en watercompensatie

¹²⁴ Provincie Utrecht (2015), Statenvoorstel Samenwerkingsovereenkomsten Hart van de Heuvelrug en Vliegbasis Soesterberg en Provincie Utrecht (2015), Vergadering Provinciale Staten 30 april 2015

¹²⁵ Provincie Utrecht (2017), Slagvaardige en effectieve uitvoering natuurcompensatie (Statenbrief)

8.2 Openbaar maken informatie

Beoordelingscriterium 6b:

De provincie maakt informatie over natuurcompensatie en natuurcompensatieprojecten openbaar via internet (bijvoorbeeld via www.portaalnatuurenlandschap.nl of via de provinciale website).

Bevinding 9:

De provincie heeft via haar website informatie over natuurcompensatie beschikbaar gesteld. Als handreiking voor gemeenten, ecologische adviesbureaus en initiatiefnemers heeft de provincie een [EHS-wijzer](#) ontwikkeld. De provincie wil de EHS-wijzer in 2017 actualiseren, waarbij concrete criteria om de NNN-compensatieopgave te bepalen zullen worden toegevoegd.

Toelichting

De provincie heeft via haar website diverse informatie over natuurcompensatie en natuurcompensatieprojecten beschikbaar gesteld. Op de [website](#) is informatie opgenomen over de negen Natura 2000-gebieden in de provincie Utrecht.¹²⁶ Informatie over het NNN is opgenomen op de [website](#) en via de [provinciale EHS-wijzer](#).¹²⁷ De EHS-wijzer is volgens de provincie bedoeld als handreiking aan gemeentelijke RO-medewerkers, ecologisch adviseurs én initiatiefnemers waarbij het proces van oriëntatie tot en met borging wordt toegelicht. Daarnaast is een aantal misverstanden rondom 'nee, tenzij', signaleringskaarten en terminologie opgenomen en bevat de EHS-wijzer een begrippenlijst. Met de EHS-wijzer wil de provincie ervoor zorgdragen dat gemeenten weten hoe ze kunnen zorgen voor een goede borging van natuurcompensatie in het bestemmingsplan. De EHS-wijzer is op ambtelijk niveau vastgesteld en heeft zodoende geen verplichtende werking.¹²⁸ De provincie geeft aan dat de EHS-wijzer in 2017 zal worden geactualiseerd, waarbij concrete criteria om de NNN-compensatieopgave te bepalen worden toegevoegd (zie ook Hoofdstuk 4).

¹²⁶ Provincie Utrecht (2016), www.provincie-utrecht.nl

¹²⁷ Provincie Utrecht (2016), www.provincie-utrecht.nl

¹²⁸ Provincie Utrecht, interview, 5 oktober 2016

| Bijlage A | Geraadpleegde bronnen

Algemeen

- Algemene Rekenkamer (2014), Beschermingsregimes EHS, Natura 2000 en overige natuurgebieden (internet bijlage)
- Algemene Rekenkamer (2014), Compensatie van schade aan natuurgebieden
- Alterra (2011), Natuurcompensatie; Kansen, knelpunten en rekenregels
- Groenfonds (2013), Puntensysteem natuurcompensatie en –saldering
- Ministerie van Economische Zaken (2016), Natura 2000-gebieden
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2012), Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte
- Ministerie van Infrastructuur en mobiliteit (2016), Brief van de Minister van I&M, nr. 44
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2005), Algemene Handreiking Natuurbeschermingswet 1998
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit e.a. (2007), Spelregels EHS
- Staatssecretaris van Economische Zaken (2014), Reactie op conceptrapport Compensatie van schade aan natuurgebieden
- Stuurgroep natuurcompensatie (2013), Eindrapport stuurgroep natuurcompensatie, versie 11
- Zuidelijke Rekenkamer (2013), Kwaliteit natuurcompensatie provincie Limburg
- Zuidelijke Rekenkamer (2014), Kwaliteit natuurcompensatie provincie Noord-Brabant

Wetgeving en rijksbeleid

- Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro)
- Natuurbeschermingswet 1998
- Ontwerpbesluit kwaliteit leefomgeving (Bkl)
- Wet natuurbescherming (Wnb)
- Wet ruimtelijke ordening (Wro)

Provincie Utrecht

- Provincie Utrecht (2010), Eindrapportage RAP 6 Natuurcompensatielocaties
- Provincie Utrecht (2012), RAP 2008-2011 Eindevaluatie
- Provincie Utrecht (2014), Motie natuurbank voor natuurcompensatie
- Provincie Utrecht (2015), Statenvoorstel Samenwerkingsovereenkomsten Hart van de Heuvelrug en Vliegbasis
- Provincie Utrecht (2016), Beleidskader Wet natuurbescherming
- Provincie Utrecht (2016), Beleidsregels Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017
- Provincie Utrecht (2016), Bijlage 1 behorende bij artikel 4.4, lid 3 van de Beleidsregels Natuur en Landschap Provincie Utrecht 2017
- Provincie Utrecht (2016), Landschapsverordening provincie Utrecht 2016
- Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie
- Provincie Utrecht (2016), Provinciale Ruimtelijke Verordening
- Provincie Utrecht (2016), Verordening Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017
- Provincie Utrecht (2017), Slagvaardige en effectieve uitvoering natuurcompensatie (Statenbrief)
- Provincie Utrecht, e-mail, 7 december 2016
- Provincie Utrecht, e-mail, 14 december 2016
- Provincie Utrecht, e-mail, 25 januari 2017
- Provincie Utrecht, e-mail, 24 februari 2017

- Provincie Utrecht, interview, 5 oktober 2016
- Provincie Utrecht, interview, 1 december 2016
- Rijkswaterstaat (2012), Memo Toelichting zoekgebieden natuur-, bos en watercompensatie

Websites

- IPO (2014), <http://www.ipo.nl/publicaties/rekenkamer-onderschrijft-provinciale-regie-bij-natuurcompensatie>
- IPO (2016), <http://www.ipo.nl/publicaties/regiobijeenkomsten-nieuwe-wet-natuurbescherming>
- Provincie Flevoland (2016), www.flevoland.nl/Dossiers/Natura-2000/Natura-2000-gebieden-in-Flevoland
- Provincie Noord-Holland (2016), www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Natuur/Natura_2000
- Provincie Utrecht (2016), <http://ehs-wijzer.provincie-utrecht.nl/besluitvorming-gemeente.html>
- Provincie Utrecht (2016), <http://ehs-wijzer.provincie-utrecht.nl/hoofdonderdelen.html>
- Provincie Utrecht (2016), <http://ehs-wijzer.provincie-utrecht.nl/index.html>
- Provincie Utrecht (2016), http://ruimtelijkeplannen.provincie-utrecht.nl/NL.IMRO.9926.SV1212PRS-VA01?s=SANMmwJQAXITAkGERUECgB_A_kAMAcQAH
- Provincie Utrecht (2016), <https://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/alle-onderwerpen/beschermde-gebieden/natura-2000-gebieden-0/>
- Provincie Utrecht (2016), <https://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/alle-onderwerpen/ecologische-0/ecologische/>
- Provincie Utrecht (2016), <https://webkaart.provincie-utrecht.nl/viewer/app/Webkaart?bookmark=ded8ada3c97b49fca2d9554be774a6c5>
- Provincie Utrecht (2017), http://ruimtelijkeplannen.provincie-utrecht.nl/NL.IMRO.9926.PVNatuur-VA01?s=SANMmAIEAXIMqkWEREEhD4C_gAcQvoMHMA
- Provincie Zuid-Holland (2016), www.zuid-holland.nl/onderwerpen/landschap/natuur-0/natura-2000-pas
- Regiegroep Natura 2000 (2016), <http://www.natura2000.nl/>
- Regiegroep Natura 2000 (2016), <http://www.natura2000.nl/pages/wat-is-natura-2000.aspx>
- Rijksoverheid (2016), <https://www.rijksoverheid.nl/natura-2000>
- Rijksoverheid (2016), <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur-en-biodiversiteit/inhoud/natura-2000>

| Bijlage B | Geraadpleegde personen

Algemeen

- Mevrouw A. Matheeuwsen, projectleider Zuidelijke Rekenkamer
- De heer E. de Meij, onderzoeker Algemene Rekenkamer
- Mevrouw H. Geessink, medewerker Utrechts Landschap
- Mevrouw I. Bakkers, medewerker Utrechts Landschap
- Mevrouw K. Blokdijk, onderzoeker Algemene Rekenkamer
- Mevrouw S. Kuijpers, medewerker Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland

Provincie Utrecht

- De heer I. Bos, projectleider natuur & landschap
- De heer J. de Pater, beleidsmedewerker natuur
- De heer M. Buruma, beleidsmedewerker ruimtelijke ordening
- De heer M. van Wijk, teamleider Uitvoering Fysieke Leefomgeving (UFLO)

Bijlage C | Overzicht projecten

	Project Betreft projecten waarvoor plan/besluit na 1 januari 2010 is/wordt vastgesteld (exclusief projecten RWS)	Compensatieplichtige	Aard aantasting/compensatie
1	Krakelingenweg, Zeist	gemeente Zeist	NNN-bos
2	Fort bij Vechten	Provincie Utrecht	NNN-overig
3	Stationsgebied Driebergen-Zeist	Prorail	NNN-bos

	Project Betreft projecten waarvan Tracébesluit of Wegaanpassingsbesluit na 1 januari 2010 is of wordt vastgesteld	Compensatieplichtige	Aard aantasting/compensatie
1	A12	RWS	NNN (-overig en -bos)
	(Lunetten - Maarsbergen en		Boswet en APV bos (buiten NNN)
	Maarsbergen - Veenendaal)		NB-wet comp. Raaphof
2	A2 Oudenrijn - Everdingen	RWS	NNN-overig
			Boswet en APV bos (buiten NNN)
3	A27 Everdingen - Lunetten	RWS	NNN
			Boswet (buiten NNN)
4	A27 Lunetten - Rijnsweerd	RWS	NNN
			Boswet (buiten NNN)
5	A28 Utrecht - Amersfoort	RWS	NNN (-overig en -bos)
			Boswet (buiten NNN)
			APV bos m.n. Amerfoort
6	A27-A1 (Utrecht noord - Eemnes Amersfoort)	RWS	NNN
			Boswet (buiten NNN)
7	A1 Bunschoten - Hoevelaken	RWS	APV (Amersfoort)
8	Derde kolk Beatrixsluis en verbreding Lekkanaal	RWS	NNN-overig
			NNN-bos
			Boswet/APV bos
9	A27 Houten - Hooipolder	RWS	NNN-overig
			NNN-bos
			Boswet
			APV bos Vianen
10	A27-A12 Ring Utrecht	RWS	NNN-overig
			NNN-bos
			Boswet/APV bos
11	A28-A1 Knooppunt Hoevelaken	RWS	PM

	Locatie velling boscompensatie	Eigenaar
1	park Kasteel De Haar Haarzuilen	Stichting Kasteel De Haar Haarzuilens
2	Beusichemseweg 59 't Goy	particulier
3	Altena 6a Maarsbergen	particulier
4	plan Vleuterweide Vleuten	Gem. Vleuterweide Beheer BV, Vleuten
5	Postweg 17 Achterveld	Stichting De Boom Woudenberg
6	bij Huize Den Treek Leusden	Landgoed Den Treek-Henschoten N.V. te Woudenberg
7	landg. Darthorst Leersum	particulier
8	Veldweg Waverveen	Gemeente De Ronde Venen
9	park Kasteel De Haar Haarzuilen	Stichting Kasteel De Haar Haarzuilens
10	fietspad langs N238 te Huis ter Heide	Provincie Utrecht te Utrecht
11	fietspad langs N238 te Zeist	Rijkswaterstaat Nieuwegein
12	fietspad langs N238 te Zeist	Provincie Utrecht te Utrecht
13	fietspad langs N238 te Zeist	Gemeente Zeist
14	Quatre Bras Woudenberg	Provincie Utrecht te Utrecht
15	nabij Defensieweg, N416 Rhenen	Provincie Utrecht te Utrecht
16	Zeist, Zeisterbos	gemeente Zeist
17	Woudenberg, Amaliaaan	particulier
18	Woudenberg, Amaliaaan	Gemeente Woudenberg
19	Soest, Soesterbergsestraat, N413	Provincie Utrecht
20	Zeist, Woudenbergseweg	Gemeente Zeist
21	Zeist, Sportpark Schawerweijde	St. Accommodatie Schaerweijde
22	Zeist, Sportpark Schawerweijde	Gemeente Zeist
23	Zeist, Sportpark Schawerweijde	De Staat, Infrastructuur en Milieu
24	Eemnes, Meentweg 121	particulier
25	Breukelen, landgoed Queekhoven	particulier
26	landgoed Den Treek-Henschoten	Landgoed Den Treek-Henschoten N.V. te Woudenberg
27	landgoed Den Treek-Henschoten	Landgoed Den Treek-Henschoten N.V. te Woudenberg
28	N225 Grebbeweg Rhenen	Waterschap Vallei en Veluwe
29	Rhenen, N225, Grebbeweg	Provincie Utrecht
30	Rhenen, N225, Grebbeweg	Ministerie van Defensie
31	Rhenen, N225, Grebbeweg	Stichting Het Utrechts Landschap
32	Leusden, Asschatterweg en Kon. Julianaweg	Gemeente Leusden
33	Bloemendaalseweg 2 te Vianen	particulier
34	Langbroekerdijk te Langbroek ter hoogte Hindersteijn	Gemeente Wijk bij Duurstede
35	Soest, rondweg oost Soesterberg	gemeente Soest
36	krusing N237 en N238 te Huis ter Heide	Provincie Utrecht
37	Leusden, parkeerplaats nabij Dodeweg/ Paradijsweg	Landgoed Den Treek-Henschoten NV
38	Maarsse, Essenpad	Recreatieschap Midden Nederland
39	Houten, achter Beusichemseweg 58	de Rooy Beheer BV
40	Amersfoort, Utrechtseweg 371	Utrechtseweg Amersfoort V.O.F.
41	landg. Dartheuvel	particulier
42	landg. Den Treek-Henschoten	Landgoed Den Treek-Henschoten N.V. te Woudenberg
43	Landgoed De Reehorst Driebergen	Stichting Landgoed de Reehorst
44	Beerschoten/ Willinkshof Driebergen	Gemeente Utrechtse Heuvelrug
45	Landgoed De Reehorst Driebergen	Pro Rail
46	Stationsweg Driebergen	NS Vastgoed

| Colofon |

Randstedelijke Rekenkamer

Teleportboulevard 110

1043 EJ Amsterdam

020 – 58 18 585

info@randstedelijke-rekenkamer.nl

www.randstedelijke-rekenkamer.nl

Volg ons op twitter via: [@rekenrandstad](https://twitter.com/rekenrandstad)